

Regeringens skrivelse

2000/01:112

Reformeringen av domstolsväsendet – information Skr.
och uppföljning av handlingsplanen 2000/01:112

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 22 mars 2001

Göran Persson

Thomas Bodström
(Justitiedepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

Regeringen överlämnade i april 2000 en skrivelse till riksdagen – Reformeringen av domstolsväsendet – en handlingsplan (skr. 1999/2000:106). I skrivelsen som riksdagen ställt sig bakom (bet. 1999/2000:JuU22, rskr. 1999/2000:255) redovisade regeringen de principer som ligger till grund för reformeringen av domstolsväsendet som syftar till att vi i landet även i framtiden skall ha ett domstolsväsende av hög kvalitet. Regeringen redovisade även planerna för det fortsatta reformarbetet.

I denna skrivelse informerar regeringen om hur reformarbetet i domstolarna utvecklas.

I skrivelsen redogörs också för några pågående utredningar som berör domstolarna samt processuella förändringar som planeras eller som nyligen har beslutats.

I skrivelsen redogörs slutligen för de organisatoriska förändringar av tingsrättsorganisationen som planeras samt flera av de utredningar i övrigt av organisationen som pågår.

1	Inledning.....	4
2	Rättsväsendet som helhet	5
3	Renodling av arbetsuppgifter och arbetsformer	7
3.1	Inskrivningsärenden rörande luftfartyg	9
3.2	Försöksverksamheten med stärkt beredningsorganisation vid vissa tingsrätter	9
3.3	Länsrättsprojektet.....	10
3.4	Beredningsorganisationen i hovrätterna och kammarrätterna	11
3.5	Delegering.....	14
4	De anställda i domstolsväsendet.....	15
4.1	Domstolssekreterarna.....	16
4.2	IT-personal och andra specialister	17
4.3	Notarier och beredningsjurister	17
4.3.1	Notarie i länsrätt och tingsrätt	18
4.4	Rekrytering av domare.....	19
4.4.1	Domarutbildningen	20
4.5	Domstolschefens roll	22
4.6	Jämställdhet.....	24
4.7	Kompetensutveckling	24
4.8	Tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet	26
5	Nämndemän.....	28
6	Säkerheten i domstolarna	29
7	IT-stödet i domstolarna m.m.	30
8	Förbättrat processuellt regelverk.....	32
8.1	Utredningen om processen i allmän domstol.....	32
8.2	Prövningstillståndsreformen i de allmänna förvaltningsdomstolarna	33
8.3	Hovrättsprocessen.....	33
8.4	Åtgärder mot inställda förhandlingar i brottmål vid tingsrätterna m.m.	34
8.5	Grupptalan.....	35
8.6	Videokonferens och telefon i domstol.....	36
8.7	Översyn av förvaltningsprocessen.....	36
8.8	Internationellt arbete inom det civilprocessrättsliga området	37
8.8.1	Delgivningsförordningen.....	37
8.8.2	Bryssel I-förordningen.....	38
8.8.3	Bryssel II-förordningen	38
8.8.4	Bevisupptagningsförordningen.....	39
9	Domstolarnas organisation.....	39
9.1	Reformering av tingsrätternas domkretsar – allmänna utgångspunkter.....	39
9.1.1	Organisatoriska lösningar	40
9.2	Genomförda förändringar av tingsrättsorganisationen	41

	9.2.1	Sollentuna och Jakobsbergs tingsrätter.....	41	Skr. 2000/01:112
	9.2.2	Hudiksvalls och Ljusdals tingsrätter.....	42	
9.3		Beslutade förändringar av tingsrättsorganisationen.....	42	
	9.3.1	Tingsrätterna i Västmanlands län	42	
	9.3.2	Örebro och Hallsbergs tingsrätter.....	43	
	9.3.3	Tingsrätterna i Blekinge län	44	
	9.3.4	Tingsrätterna i Nordvästra Skåne	45	
	9.3.5	Tingsrätterna i Dalarnas län.....	45	
	9.3.6	Falköpings och Skövde tingsrätter	45	
	9.3.7	Simrishamns och Ystads tingsrätter	46	
9.4		Planerade förändringar av tingsrättsorganisationen.....	46	
	9.4.1	Riksdagens och regeringens roller i förändringsarbetet	46	
	9.4.2	Härnösands, Sollefteå och Örnköldsviks tingsrätter	47	
	9.4.3	Eslövs, Lund och Landskrona tingsrätter	48	
	9.4.4	Boden, Luleå och Piteå tingsrätter.....	50	
9.5		Det fortsatta reformarbetet	51	
9.6		Samordning av vissa tingsrätter och vissa länsrätter	53	
9.7		Specialdomstolar och hyres- och arrendenämnderna	54	
	9.7.1	Hyres- och arrendenämnder.....	54	
	9.7.2	Patentprocessen.....	55	
10		Ekonomiska förutsättningar	56	

1 Inledning

En större reformering av domstolsväsendet har sedan några år inletts. För att ge riksdagen en helhetsbild över pågående och planerade reformer överlämnade regeringen under våren år 2000 en skrivelse till riksdagen Reformeringen av domstolsväsendet - en handlingsplan (skr. 1999/2000:106). I skrivelsen redogjorde regeringen för de principer och förändringar som skall vara vägledande vid reformeringen av domstolsväsendet.

- * Reformarbetet skall bedrivas med utgångspunkt i de krav som medborgarna har rätt att ställa på snabbhet, kvalitet och service och med beaktande av domstolarnas särskilda roll.
- * Renodlingen av domstolarna och av domarnas arbete till dömande verksamhet skall fortsätta.
- * Tyngdpunkten i den dömande verksamheten skall ligga i första instans.
- * Kvaliteten i den dömande verksamheten skall säkerställas.
- * Domstolarna skall vara moderna och attraktiva arbetsplatser.
- * Domstolsorganisationen skall utformas för att garantera hög kompetens i allt dömande.
- * Dömande verksamhet skall finnas nära medborgarna och bedrivas i alla delar av landet.

För att skapa förutsättningar för att förverkliga dessa mål inriktas reformarbetet enligt handlingsplanen på att utveckla domstolsväsendets organisation och arbetsformer bl.a. genom att

- ge domstolar förutsättningar att ha en beredningsorganisation med notarier, beredningsjurister och domstolssekreterare,
- öka kompetensutvecklingen för all personal,
- ge förutsättningar för en mer långtgående specialisering av domarnas arbetsuppgifter,
- bredda rekryteringen av domare,
- förenkla förfarandet i såväl underrätterna som överrätterna,
- utveckla domstolarnas teknikstöd,
- skapa större förutsättningar för samverkan mellan domstolar.

Enligt regeringens bedömning krävdes för att genomföra dessa reformer en yttre domstolsorganisation, där verksamheten vid varje domstol är av tillräcklig omfattning för att nå högt ställda mål för kvalitet, snabbhet och service. Samtidigt skall domstolsorganisationen möta medborgarnas berättigade krav på geografisk närhet till dömande verksamhet. För att förena dessa mål krävs olika lösningar i olika delar av landet.

Riksdagen har ställt sig bakom regeringens handlingsplan (bet. 1999/2000:JuU22, rskr. 1999/2000:255). I handlingsplanen (skr. 1999/2000:106 s. 4) och i budgetpropositionen för år 2001 (prop. 2000/01:1 utg. omr. 4 s. 95) aviserade regeringen att den avsåg att återkommande lämna en redovisning till riksdagen om hur förändringsarbetet utvecklas.

I denna skrivelse redogör regeringen för utvecklingen av reformarbetet, mot bakgrund av ställningstagandena i handlingsplanen, såvitt gäller regelförändringar, förändringar av domstolarnas arbetsuppgifter, organisatoriska förändringar samt pågående och planerade utredningar. Dispositionen av denna skrivelse följer så långt möjligt dispositionen i handlingsplanen.

2 Rättsväsendet som helhet

Regeringens bedömning: Det pågående arbetet med att reformera och utveckla rättsväsendet skall fortsätta i enlighet med vad som föreslogs i den handlingsplan som riksdagen ställt sig bakom. Rättsväsendet skall uppfylla medborgarnas krav på snabbhet, rättssäkerhet och hög kvalitet.

För att utveckla rättsväsendet med ett helhetsperspektiv har regeringen tillsatt en särskild beredning.

Det är viktigt att vittnen och andra som kallas till domstolen får ett gott bemötande och information om vad som väntar dem. Regeringen har därför i en proposition till riksdagen aviserat ett flertal uppdrag som tar sikte på att förbättra domstolarnas bemötande av brottsoffer och vittnen.

Sammanfattning av handlingsplanen: Det fortsatta reformarbetet bör liksom hittills utgå från ett medborgarperspektiv och en helhetssyn på verksamheten inom rättsväsendet (jfr prop. 2000/2001:1, utg. omr. 4, avsnitt 4.4.1). Medborgarperspektivet innebär att det alltid är nyttan för den enskilde medborgaren av tilltänkta förändringar och reformer som skall stå i fokus. Helhetssynen innebär bl.a. att konsekvenserna för samtliga myndigheter av tilltänkta reformer och förändringar skall beaktas. Hinder av administrativ, organisatorisk och författningmässig art som motverkar en snabb, effektiv och rättssäker hantering inom rättsväsendet bör identifieras och – i den mån det är möjligt och önskvärt – undanröjas. En långtgående myndighetssamverkan skall eftersträvas. Samverkan skall ske med respekt för den grundläggande rollfördelningen mellan rättsväsendets myndigheter. Denna rollfördelning utgör en garanti för den demokratiska rättsstaten. I detta sammanhang skall främst domstolarnas och domarnas oberoende och särskilda roll framhållas.

I handlingsplanen (avsnitt 4) anføres vidare att det från ett medborgarperspektiv är viktigt att vittnen och andra som kallas till domstolen får ett gott bemötande och tillräcklig information om vad som väntar dem. Frivilligverksamhet med vittnesstöd bör på sikt finnas vid varje domstol.

Uppföljning av handlingsplanen: I december år 2000 tillsatte regeringen en särskild beredning för rättsväsendets utveckling (dir. 2000:90). Beredningens uppdrag kan beskrivas så att den skall undersöka möjligheterna att – med bibehållen rättssäkerhet - öka effektiviteten och kvaliteten i rättsväsendets arbete. Beredningens uppdrag kan mer konkret beskrivas utifrån de fyra huvuduppgifter som lagts på beredningen. En sådan uppgift är att undersöka möjligheterna att *förkorta genomströmningstiderna i brottmål*. En uppgift för beredningen är här att undersöka bl.a. på vilket sätt de försöksverksamheter med snabbare lagföring som pågår runt om i landet kan breddas. En annan huvuduppgift för beredningen är hur *den brottsutredande verksamheten* ytterligare kan effektiviseras. Beredningen kommer här att ägna sig åt frågor som rollfördelningen mellan åklagare och polis, utveckling av arbetsmetoder, möjligheter att utnyttja modern teknik m.m. Beredningen skall också följa det arbete som pågår inom rättsväsendet när det gäller *utbildning, kompetensutveckling och personalrörlighet*. Reformbehovet inom detta område kan handla om gemensam utbildning, utbytestjänstgöring, behörighetskrav för de olika yrkesbanorna och arbetsuppgifter inom ramen för dem. Även övergripande frågor om *myndigheters lokalisering* kommer att vara en uppgift för beredningen.

Regeringen överlämnade i mars i år propositionen Stöd till brottsoffer (prop. 2000/01:79) till riksdagen. I propositionen aviseras ett flertal uppdrag som tar sikte på att förbättra domstolarnas bemötande av brottsoffer och vittnen. Regeringen avser att ge Domstolsverket i uppdrag att i samverkan med Brottsoffermyndigheten genomföra utbildning i brottsofferfrågor för personal inom domstolsväsendet. Vidare uttalas att vittnesstödsverksamhet bör finnas vid samtliga tingsrätter och hovrätter inom tre år. Regeringen avser också att ge Domstolsverket och Brottsoffermyndigheten i uppdrag att ta fram en plan för hur detta mål skall kunna uppnås och medverka till att vittnesstödsverksamhet anordnas vid de orter där sådan verksamhet ännu inte bedrivs.

3 Renodling av arbetsuppgifter och arbetsformer

Skr. 2000/01:112

Regeringens bedömning: En av utgångspunkterna för det reformarbete som rör domstolarna har sedan länge varit att tyngdpunkten i dömandet skall ligga i första instans.

En annan utgångspunkt för reformarbetet, när det gäller domstolarna, har under de senaste decennierna varit att renodla domstolarnas verksamhet och så långt det är möjligt föra bort verksamhet från domstolarna som inte utgör dömande verksamhet.

Riksdagen har beslutat om en överföring av bouppteckningsverksamheten till skatteförvaltningen och en koncentration av inskrivningsmyndigheterna till sju inskrivningsmyndigheter (prop. 1999/2000:1 utg. omr. 4, bet. 1999/2000:JuU1, rskr. 1999/2000:78).

Riksdagen har även ställt sig bakom att föra inskrivning av företagshypotek och sjöfartsregistret till Patent- och registreringsverket respektive Sjöfartsverket.

Regeringen avser att lämna förslag om att överföra inskrivning av inteckning i luftfartyg från Stockholms tingsrätt till Luftfartsverket.

Sammanfattning av handlingsplanen: (avsnitt 5) Under de senaste åren har ett antal uppgifter förts över från domstolarna till andra myndigheter i syfte att i största möjliga utsträckning koncentrera domstolarnas resurser till den dömande verksamheten, dvs. att lösa tvister mellan enskilda och mellan enskilda och det allmänna samt att döma i brottmål. I detta syfte har bl.a. den summariska processen förts till kronofogdemyndigheterna och förmynderskapsärenden till överförmyndarna. Vidare har möjligheterna för åklagare att utfärda strafföreläggande vidgats.

Ytterligare ett led i renodlingen av domstolarnas verksamhet är regeringens förslag i budgetpropositionen för år 2000 (prop. 1999/2000:1 utg. omr. 4, bet. 1999/2000:JuU1, rskr. 1999/2000:78) att inskrivningsverksamheten skall koncentreras till sju inskrivningsmyndigheter och att bouppteckningsverksamheten förs över från domstolsväsendet till skatteförvaltningen, vilket också blev riksdagens beslut.

Uppföljning av handlingsplanen:

Inskrivningsmyndigheterna

Den beslutade reformen att koncentrera all fastighetsinskrivning till de sju inskrivningsmyndigheterna i Eksjö, Härnösand, Hässleholm, Mora, Norrtälje, Skellefteå och Uddevalla genomförs för närvarande. Inskrivningsmyndigheten i Uddevalla är redan i full drift. Reformen beräknas vara helt genomförd under det första halvåret 2001.

Det är glädjande att kunna konstatera att de anställda vid de nya myndigheterna till nästan hälften kommer att bestå av personer med tidigare erfarenhet av inskrivningsverksamhet. Till de nya anställningarna sökte ett stort antal personer och vad regeringen erfarit av Domstolsverket uppfyller de sökande högt ställda krav. Detta får enligt Domstolsverket tas till intäkt för att de nya inskrivningsmyndigheterna

förutses bli attraktiva arbetsplatser. När det gäller den personal som har nyrekryterats har eller kommer det att ha genomförts eller erbjudits utbildning med sex veckors teoretisk utbildning och två veckors praktik.

Vid genomförandet har Domstolsverket och berörda domstolar lagt ned ett stort arbete för att försöka hitta bra lösningar för den personal som av olika skäl inte har haft möjlighet att följa med till de nya inskrivningsmyndigheterna. Det har varit individanpassade lösningar t.ex. övergång till annan verksamhet vid tingsrätten. I vissa fall har pensionslösningar valts. I några fall, där det inte har varit möjligt att hitta en lösning, har personal sagts upp från anställningen.

Regeringen gör den bedömningen att det hittills genomförda arbetet med att koncentrera inskrivningsverksamheten av berörda domstolar och Domstolsverket har genomförts på ett bra sätt. Regeringen avser att återkomma med information till riksdagen efter det att omorganisationen är helt genomförd.

Bouppteckningsverksamheten

Regeringen har genomfört riksdagens beslut (prop. 1999/2000:1 utg. omr. 4, bet. 1999/2000:JuU1, rskr. 1999/2000:78) beträffande bouppteckningsverksamheten enligt följande. Riksskatteverket och Domstolsverket har av regeringen i februari 2000 fått i uppdrag att förbereda en överflyttning av uppgifterna att registrera bouppteckningar och vara beskattningsmyndighet i fråga om arvsskatt från tingsrätterna till skatteförvaltningen.

Riksdagen har i januari 2001 fattat de beslut som behövs för att föra över verksamheten till skatteförvaltningen. De beslutade lagändringarna rör främst bestämmelser i ärvdabalken och arvs- och gåvoskattelagstiftningen. Beslut om arvsskatt och gåvoskatt skall fortsättningsvis överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Kammarkollegiets uppgifter när det gäller arvsskatt och gåvoskatt förs över till skatteförvaltningen. Lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2001 (prop. 2000/01:21, bet. 2000/01:JuU7, rskr. 2000/01:134).

Sjöfartsregistret och inskrivning enligt lagen (1984:649) om företagshypotek

I budgetpropositionen för år 2001 (prop. 2000/2001:1 utg. omr. 4, s. 93) uttalade regeringen att den avsåg att under våren 2001 lägga fram en proposition med nödvändiga lagförslag i syfte att flytta sjöfartsregistret och företagsinteckningsärenden från tingsrätt till Sjöfartsverket respektive Patent- och registreringsverket. Riksdagen godkände regeringens förslag (bet. 2000/01:JuU1 s. 73, rskr. 2000/01:78).

Regeringen gav i november 2000 Patent- och registreringsverket respektive Sjöfartsverket i uppdrag att tillsammans med Domstolsverket förbereda överflyttningen av verksamheterna.

I mars 2001 överlämnade regeringen till riksdagen en proposition med de lagförslag som är nödvändiga för verksamhetsövergångarna. Propositionen avses behandlas av riksdagen under våren 2001. Förslaget innebär att företagsinteckningsärendena förs över till Patent- och

3.1 Inskrivningsärenden rörande luftfartyg

Regeringens bedömning: Verksamheten avseende inskrivning av inteckningar i luftfartyg bör föras över från Stockholms tingsrätt till Luftfartsverket. Regeringen avser att återkomma med förslag till riksdagen under år 2002.

Skälen för regeringens bedömning: I delbetänkandet Rättigheter i Luftfartyg (SOU 1997:122) föreslår Lufträttsutredningen att den inskrivningsbok för luftfartyg som förs vid Stockholms tingsrätt integreras med luftfartygsregistret som förs av Luftfartsverket. Registret bör enligt utredningen vara förlagt till Luftfartsverket. Förslaget har varit på remiss. Remissinstanserna har delat utredningens förslag i denna del. Regeringen avser att under nästa år lägga fram ett förslag som innebär att inskrivningsboken vid Stockholms tingsrätt förs över till Luftfartsverket.

3.2 Försöksverksamheten med stärkt beredningsorganisation vid vissa tingsrätter

Regeringens bedömning: Tingsrätternas beredningsorganisation bör stärkas. Genom en förstärkt beredningsorganisation kan tingsrätterna använda resurserna bättre i syfte att renodla domarrollen och ta tillvara samtliga personalkategoriernas kompetens till gagn för verksamheten. Hänsyn bör också tas till de särskilda förutsättningar, t.ex. att domstolen är miljö- eller fastighetsdomstol, som kan finnas vid en domstol.

En särskild utredare arbetar f.n. med att ta fram nya behörighetsregler.

Sammanfattning av handlingsplanen: I handlingsplanen (avsnitt 5.2) gör regeringen bedömningen att tingsrätternas beredningsorganisation bör stärkas.

I handlingsplanen redovisas den försöksverksamhet som pågår vid ett stort antal av landets tingsrätter. I dessa försök prövas olika former av beredningsorganisation. Denna verksamhet har gjorts möjlig genom förordningen (1997:139) om försöksverksamhet vid vissa tingsrätter. I förordningen ges notariemeriterade jurister, domstolssekreterare och notarier ökade möjligheter att utföra arbetsuppgifter, vilka de enligt tidigare gällande regler inte har varit behöriga att handlägga.

Regeringen delade de positiva bedömningar som framkommit när utvärderingar gjorts av försöken. Verksamheterna visade också att det är nödvändigt att anpassa beredningsorganisationen till respektive domstols behov. Regeringen avsåg mot den bakgrunden att permanenta de behörighetsregler som ingår i försöksförordningen.

Uppföljning av handlingsplanen: I avvaktan på att nämnda försöksförordning arbetas in i det ordinarie regelverket har regeringen

justerat försöksförordningen så att den är tillämplig vid alla tingsrätter (se SFS 2000:738).

En särskild utredare, tillsatt av Domstolsverket, arbetar f.n. med att ta fram ett förslag till nya delegationsbestämmelser i tingsrättsinstruktionen (se vidare under avsnitt 3.5).

Regeringen anser att försöksförordningen på ett bra sätt möjliggjort en mer ändamålsenlig fördelning av arbetsuppgifterna i tingsrätterna. Regelverket ger också goda möjligheter att anpassa arbetsfördelningen efter varje tingsrätts behov och förutsättningar.

Regeringen avser därför att arbeta in behörighetsreglerna i förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion.

3.3 Länsrättsprojektet

Regeringens bedömning: De åtgärder som har vidtagits för att förbättra handläggningstiderna i framför allt skatte- och socialförsäkringsmålen i länsrätt har varit framgångsrika.

Regeringen avser att noga följa den fortsatta utvecklingen.

Uppföljning av handlingsplanen: (avsnitt 5.3) Domstolsverket har tillsammans med ett antal länsrätter genomfört ett projekt syftande till att bl.a. skapa arbetsrutiner som ger effektivare målhantering. Projektledarna, i de projekt som genomfördes under 1999, har under våren 2000 besökt länsrätterna i uppföljande syfte. Vid dessa uppföljningar har konstaterats att många länsrätter vidtagit åtgärder för att skapa arbetsrutiner och en inre organisation som ger effektivare målhantering. Projektledarna har också fått bekräftat att de faktorer, t.ex. personalsammansättning och arbetsfördelning, som i deldokumentationen i projektet lyfts fram som väsentliga för en effektiv verksamhet med hög kvalitet, har haft betydelse för möjligheterna att få ett bättre arbetsläge. Vilka faktorer som betytt mest har dock i hög grad styrts av förutsättningarna vid den enskilda länsrätten.

Projektledarna har i slutrapporten i "Det övergripande länsrättsprojektet" (dnr Ju2001/2046) dokumenterat vad som framkommit vid uppföljningsbesöken. I rapporten redovisas både vilka åtgärder som har vidtagits i länsrätterna för att förkorta handläggningstiderna och minska balanserna och vilka åtgärder som enligt projektledarnas uppfattning ytterligare kan vidtas i länsrätterna. Bland dessa bör särskilt nämnas att flera länsrätter har sett över sina handläggningsrutiner och sin organisation. "Det övergripande länsrättsprojektet" som särskilt projekt har avslutats i och med slutrapporten.

Regeringen kan konstatera att bl.a. genomförda projekt lett till att antalet balanserade mål vid länsrätterna har minskat under de senaste åren och länsrätternas starka prioritering av de äldre målen har lett till att åldersfördelningen av balanserade mål har förbättrats. Även om många länsrätter har kommit långt i sitt arbete med att effektivisera verksamheten finns det enligt regeringen fortfarande utrymme för ytterligare utveckling av domstolarnas arbetsformer och inre organisation. Det finns bl.a. i länsrätterna ett stort intresse och

engagemang för frågor som rör förbättringar av rutiner och andra arbetsformer. Detta ger möjligheter till ett fortlöpande utvecklingsarbete inom domstolarna.

En positiv effekt av de gjorda insatserna är att det i flera av de länsrätter som har arbetat ner sina målbalanser, har skapats utrymme för att bistå länsrätter, vilka fortfarande har en ansträngd arbetssituation. Denna typ av samverkan kommer att fortsätta.

På många orter där länsrätter och tingsrätter är samlokaliserade finns förutsättningar för en annan slags samverkan eftersom samlokaliseringen innebär att domstolarna har lättare för att se över och finna samordningsfördelar och genomföra dessa. På flera av orterna förekommer redan idag ett administrativt samarbete mellan domstolarna (se även avsnitt 9.6).

Regeringen avser att noga följa den fortsatta utvecklingen.

3.4 Beredningsorganisationen i hovrätterna och kammarrätterna

Regeringens bedömning: I handlingsplanen (avsnitt 5.4) redovisas de projekt som pågår vid flertalet hovrätter och kammarrätter som tar sikte på beredningsorganisationen och avdelningsindelningen. För en del av dessa projekt har regeringen beslutat om särskilda försöksförordningar. Försöksförordningarna innebär att överrätterna ges möjlighet att göra avsteg från instruktionernas bestämmelser om fördelning av mål.

Regeringen noterar med tillfredsställelse att förändrings- och förbättringsarbete pågår vid överrätterna runt om i landet. De lokalt anpassade beredningsorganisationerna har förutsättningar att skapa effektiv verksamhet efter de lokala behoven.

Uppföljning av handlingsplanen: Flera av de försök med förändrad beredningsorganisation som redovisas i handlingsplanen utvärderas fortlöpande. Således kommer det att inom kort att finnas utvärderingar från verksamheterna vid Hovrätten över Skåne och Blekinge och vid Hovrätten för Västra Sverige. Vissa resultat kan redan skönjas.

Gotha hovrätt bedriver sedan vintern 2000 två försöksprojekt med olika inriktningar, ett med storavdelning och ett med gemensam beredningsenhet för två sexmannaavdelningar. Målberedningen i de bägge projekten har organiserats så att denna huvudsakligen hanteras på en särskild enhet av domstolssekreterare och notarier/fiskaler under ledning av en beredningschef som är hovrättsassessor. I hovrätten har helt nyligen en arbetsgrupp genomfört en delutvärdering av försöksprojekten och redovisat utvärderingen i en rapport.

Av rapportens sammanfattning, varom i huvudsak enighet råder, framgår följande.

Domarrollen har kunnat renodlas genom att beredningsenheten har skött beredningen av samtliga mål. Ledamöterna har kunnat koncentrera sitt arbete på dömande uppgifter. Samtidigt har domstolssekreterarna fått mera stimulerande och kvalificerade arbetsuppgifter. Vidare har arbetsfördelningen domstolssekreterare och notarier emellan blivit mer jämn. Frågan om beredningen av mål bör ligga på ledamot eller

beredningschef ger utvärderingen inget entydligt svar på. En målmängd motsvarande åtta till tio rotlar har dock visat sig vara ett allt för stort ansvarsområde för en person. En beredningschef kräver bistånd av ytterligare en jurist för att målflödet inte skall fördröjas.

Huruvida ledamöterna skall vara indelade på rotlar eller ej har inte heller fått något entydigt svar enligt hovrätten. Undersökningsresultatet vid storavdelningen pekar på att utsättningen av mål underlättats och att målen kunnat behandlas i den turordning som prioriterats oavsett vilken rotel målet lottats på. Mot detta får ställas att det inte funnits någon enskild ledamot som haft kontroll över målen på en viss rotel och att kontakten mellan ledamöter och notarier försämrats. Detta senare har lett till att utbildningen av notarierna har försvårats.

Försöket visar enligt hovrätten att organisationen av arbetet på storavdelningen varit att föredra. En av de två verksamma lagmännen vid storavdelningen har varit chef på avdelningen. Organisationen med två avdelningschefer har medfört svårigheter för den beredningschef som skall betjäna båda avdelningarna och därvid prioritera fördelningen av resurser. Den värderingen kan redan nu göras enligt hovrätten att storavdelningen framstår som ett bättre alternativ än två samverkande avdelningar med gemensam beredning.

Den tid som försöksverksamheten pågått har varit för kort för att kunna ge några entydiga svar på de många angelägna frågor som väckts. En fortsatt försöksverksamhet kan enligt hovrätten förhoppningsvis ge konstruktiva svar på ett flertal, om än inte på alla, av de frågor som ställts.

Hovrätten över Skåne och Blekinge bedriver också en försöksverksamhet med ändrade arbetsformer. Försöksverksamheten har haft en positiv inverkan på handläggningstiderna och på målbalansernas ålderssammansättning.

Vid Hovrätten för Västra Sverige fortskrider försöksverksamheten enligt de riktlinjer som dragits upp av hovrätten. Försöket har främst inriktats på att förbättra målbalansens åldersstruktur och därmed förkorta handläggningstiderna. Under den fortsatta försökstiden är avsikten att ytterligare vidareutveckla organisation och arbetsformer, alltjämt med inriktning i första hand på att förbättra målbalansens åldersstruktur.

Enligt planerna skall försöksverksamheten pågå till utgången av år 2001. Enligt hovrätten framstår försöket som mycket lovande, bl.a. har åldersstrukturen på förnyelseavdelningens tvistemålsbalans förbättrats avsevärt. I god tid före utgången av år 2001 avser hovrätten att besluta om i vilken omfattning den organisation och de arbetsformer som utvecklats inom förnyelseavdelningen skall införas i hovrätten i övrigt.

Även i de båda Norrlandshovrätterna förbereds förändringar av arbetsformerna.

Sedan den 1 februari 2000 pågår i Kammarrätten i Stockholm en försöksverksamhet där det sker en ökad satsning vad gäller socialförsäkringsmål och skattemål. I försöksverksamheten har det skapats en storavdelning med kraftigt förstärkt bemanning – i förening med bl.a. en storrotel – för att få fram underlag för en bedömning om det på detta sätt åstadkoms en effektivare resursanvändning. Försöksverksamheterna är planerade att fortgå även under 2001, dvs. under så lång tid att en säkrare utvärdering kan göras av insatserna.

Redan nu har det emellertid visat sig att antalet äldre oavgjorda socialförsäkrings- och skattemål har minskat och att genomströmningstakten ökat för dessa målgrupper. Likaså kan redan nu noteras att storavdelningen har uppnått en högre målavverkning med därtill hörande effekter vad gäller genomströmning av målen än en konventionellt sammansatt avdelning. Visst underlag för att bättre kunna bedöma bemanningsläget har också vuxit fram. Det är dock ännu för tidigt att dra längre gående slutsatser av storavdelningens verksamhet enligt kammarrätten.

Vidare har under år 2000 har en extern konsult tillsammans med en projektgrupp bestående av företrädare för olika personalkategorier i kammarrätten genomfört en genomlysning av delar av verksamheten. En rapport med ett antal olika förändringsförslag har i slutet av 2000 överlämnats till kammarrätten. Rapporten har enligt kammarrätten visat att arbetet i kammarrätten bedrivs i ändamålsenliga former samtidigt som det finns utrymme för förbättringar. Bl.a. kan nämnas en ökad samordning vad gäller målens förberedande såsom mer enhetliga rutiner på kanslierna m.m. Förslagen övervägs för närvarande och kommer att ligga till grund för ett fortsatt förändringsarbete under året.

Kammarrätten planerar inom kort att parallellt med överrättsnotarier även börja anställa särskilda föredragande med specialkunskaper på skatte- och socialförsäkringsområdena.

I Kammarrätten i Göteborg pågår sedan i juni 2000 en försöksverksamhet som innebär att en rotel på varje avdelning utgör skatterotel, på vilken större och komplicerade mål lottas. En aktiv processledning förutsätts redan när målet kommer in till kammarrätten. En av skatterotlarna utgör storrotel med en bemanning av en vice ordförande, ett kammarrättsråd och tre assessorer.

Vidare har en avdelning fått socialförsäkringsprofil genom att specialkompetens på området tagits tillvara.

Därutöver bedrivs en försöksverksamhet där en avdelning i princip utgör en storrotel. Ledamöterna är indelade i två grupper där den ena gruppen handlägger inhibitioner, preliminära frågor eller motsvarande mål och ärenden som inte kan vänta, utan som måste avgöras direkt. Den andra gruppen handlägger vanliga mål.

Även i Kammarrätten i Göteborg genomför en extern konsult tillsammans med en projektgrupp bestående av företrädare för olika personalkategorier i kammarrätten en genomlysning av delar av verksamheten.

Vid Kammarrätten i Jönköping pågår olika former av försök med ändrade arbetsformer. Försöken avser bl.a. en storavdelning för avverkning av skattemål och ett försök att arbeta med fast anställda beredningsjurister.

Regeringens bedömning: Arbetsuppgifter som inte kräver domares medverkan bör delegeras i syfte att renodla domarrollen och samtidigt skapa stimulerande arbetsuppgifter för andra anställda vid domstolarna.

Regeringen gör bedömningen att det bör vara domstolarnas chefer som inom de ramar som respektive domstolsinstruktion föreskriver i huvudsak bör ansvara för och fatta beslut om vilka uppgifter som kan delegeras.

Sammanfattning av handlingsplanen: I handlingsplanen (avsnitt 5.5) redogörs för strävandena att fördela arbetsuppgifterna i domstolarna så att personal med tillräcklig kompetens utför respektive uppgift. I handlingsplanen framhålls särskilt att det är viktigt att en domare får möjlighet att använda sin tid för de arbetsmoment som kräver domarens speciella kompetens. Samtidigt kan andra arbetsuppgifter delegeras och skapa stimulerande arbetsuppgifter för andra anställda.

Uppföljning av handlingsplanen: Under hösten 2000 infördes möjlighet för samtliga tingsrätter att tillämpa den särskilda försöksförordningen för tingsrätter, förordning (1997:139) om försöksverksamhet med förändrad beredningsorganisation vid tingsrätterna (se även avsnitt 3.2). Förordningen möjliggör en längre driven renodling av domarnas arbetsuppgifter genom att arbetsuppgifter som inte kräver domarmedverkan övertas av annan personal.

Under våren 2001 har en särskild arbetsgrupp tillsatts på initiativ av Domstolsverket. I gruppen finns både domare och kanslipersonal från de tre största tingsrätterna (Stockholm, Göteborg och Malmö), och företrädare för Domstolsverket och Justitiedepartementet. Gruppens uppgift är att undersöka vad som ytterligare kan delegeras från domarna. Arbetsgruppen räknar med att under andra kvartalet år 2001 presentera förslag till förändringar.

Som nämnts pågår parallellt ett arbete med att ta fram permanenta regler i tingsrättsinstruktionen i vilka försöksförordningens regler och eventuella tillägg så långt möjligt arbetas in.

Det arbete som nu bedrivs i olika arbetsgrupper och som syftar till att få en mer ändamålsenlig arbetsfördelning i domstolarna är enligt regeringens mening välkommen och nödvändig. En viktig utgångspunkt är att de nya reglerna i domstolsinstruktionerna ger domstolarnas chefer ansvaret för vilka arbetsuppgifter som kan delegeras och till vem de olika arbetsuppgifterna överförs. I detta sammanhang vill regeringen betona vikten av att den dömande verksamheten så långt möjligt utförs av ordinarie domare och att de ordinarie domarna i huvudsak svarar för arbetet med att leda muntliga förberedelser i tvistemål. I det förberedande arbetet med målen bör beslut om tvångsmedel och andra uppgifter som kräver domarens särskilda erfarenhet behandlas på motsvarande sätt. Ett dömande i utbildningssyfte kan anförtros jurister under utbildning motsvarande vad dagens fiskaler och assessorer utför. Därutöver kan ett visst dömande utföras av annan lagfaren personal. När det gäller merparten av beredningsarbetet bör det i första hand anförtros andra

4 De anställda i domstolsväsendet

Regeringens bedömning: För att även framtidens domstolar skall vara en stimulerande och attraktiv miljö att arbeta i för alla domstolsanställda bör

- medarbetarnas kompetens tas till vara på bästa sätt,
- utbildning och kompetensutveckling prioriteras,
- arbetet i domstolarna utvecklas och stödjäs av moderna tekniska hjälpmedel,
- ledarskap ges än större utrymme i domstolarna,
- domstolarna vara säkra och trygga arbetsplatser.

Regeringen konstaterar att de flesta medarbetare, enligt genomförd medarbetarenkät, trivs med att arbeta i våra domstolar. Det är viktigt att resultatet av medarbetarenkäten leder till önskvärda förbättringar och att de domstolsanställda och de fackliga organisationerna även fortsättningsvis ges en aktiv roll i arbetet.

Sammanfattning av handlingsplanen: (avsnitt 6) En viktig fråga för domstolarna är att även i framtiden attrahera skicklig personal med olika inriktningar och inte minst också att kunna behålla den rekryterade personalen.

Förändringar av organisation och arbetsformer skapar under förändringsarbetet en oro hos många anställda. Det är därför viktigt att de anställda ges god information om förändringarna och att personalen ges möjlighet att påverka förändringsarbetet.

Reformarbetet skall leda till att det gör det mer attraktivt att arbeta i en domstol. De anställda bör ha tillgång till moderna tekniska hjälpmedel liksom goda möjligheter till vidareutveckling. De bör också ha konkurrenskraftiga lönevillkor och arbetstidsvillkor. I verksamheten skall det finnas gott ledarskap och kollegor med varierande erfarenheter. Domstolarna skall vara säkra och trygga arbetsplatser och arbeta med så långsiktiga ekonomiska ramar som är möjligt med hänsyn till samhällsutvecklingen.

Uppföljning av handlingsplanen: Domstolsverket har under år 2000 tillsammans med de fackliga organisationerna genomfört en omfattande medarbetarenkät. I enkäten har frågor ställts angående trivsel, kompetens/kompetensutveckling, stress, fysisk arbetsmiljö, information, mål och resultat.

Resultatet av enkäten var relativt gott t.ex. när det gäller kvalitetsfaktorerna trivsel, mål, information och resultat. Mindre bra resultat har uppnåtts när det gäller faktorerna stöd, kompetensutveckling och påverkan. När det gäller stress framgår av enkätsvaren att många anställda upplever sin arbetssituation som mindre tillfredsställande. Sämst resultat har uppnåtts när det gäller frågan om ersättning för arbetet. Vissa faktorer har större betydelse än andra när det gäller

personalens trivsel. Om man ser till domstolsväsendet i dess helhet är resultatet bra. Variationerna mellan domstolarna är stora och flera domstolar har faktorer som bör prioriteras. Trivsel, stress och resultatet har stor effekt på arbetssituationen i sin helhet och dessa faktorer har fått relativt högt betygsindex om man ser till domstolsväsendet totalt. Även i detta avseende finns det variationer mellan domstolarna.

Det är viktigt att de brister som har pekats på i enkätsvaren följs upp och åtgärdas av respektive domstol. Domstolarna har uppmanats att skicka in handlingsplaner till Domstolsverket när de anser sig behöva ekonomiskt eller personellt stöd och hjälp. Det kan på många håll finnas behov av insatser i form av utbildning på grupp- och individnivå, chefstöd och rehabiliteringsåtgärder. Det finns även behov av förebyggande åtgärder för att möta den oro som många anställda känner inför pågående förändringar inom domstolsväsendet. Avsikten är att enkäten skall återkomma vartannat eller vart tredje år för att det skall bli möjligt att fortlöpande följa utvecklingen.

Regeringen gör den bedömningen att insatser kommer att behövas under de närmaste åren för att förbättra domstolspersonalens arbetssituation.

Det arbete som har inletts av Domstolsverket och de fackliga organisationerna har enligt regeringen förutsättningar att bilda en bra utgångspunkt för att förbättra arbetsvillkoren för de anställda i våra domstolar.

4.1 Domstolssekreterarna

Regeringens bedömning: Domstolssekreterarna bör i framtiden kunna erbjudas mer kvalificerade och stimulerande arbetsuppgifter.

Den ökade och förändrade utbildning av domstolssekreterare som redan påbörjats skapar enligt regeringen goda möjligheter att nå målet att åstadkomma en mer attraktiv arbetssituation för domstolssekreterarna.

Sammanfattning av handlingsplanen: I handlingsplanen (avsnitt 6.1) redovisar regeringen den utveckling som inneburit att antalet domstolssekreterare minskat under senare år. Samtidigt som domstolssekreterarnas antal har minskat har de fått alltmer kvalificerade arbetsuppgifter och ett ökat ansvar. Tidigt har delegering av beslutanderätten skett i förhållandevis enkla ärenden och har sedan successivt byggts ut.

Regeringen konstaterar i handlingsplanen att den tekniska utvecklingen vid våra domstolar minskar behoven av traditionella sekreteraruppgifter. Å andra sidan innebär utvecklingen att de som vid sidan av juristerna tjänstgör vid domstolarna i framtiden bör kunna erbjudas betydligt mer kvalificerade och stimulerande arbetsuppgifter.

Uppföljning av handlingsplanen: De nya arbetsformer som försöksvis prövats en tid vid ett antal tingsrätter dvs. någon form av beredningsorganisation, har inneburit ökade krav på kompetens hos kanslipersonalen. En särskild s.k. beredningssekreterarutbildning har under år 2000 introducerats av Domstolsverket. Beredningssekreterar-

utbildningen går i huvudsak ut på att utbilda domstolssekreterarna i arbetsmoment de tidigare inte utfört. Under 2001 beräknas ett hundratal domstolssekreterare få utbildning till beredningssekreterare. Under varje år under perioden 2002-2004 beräknas ett ökande antal domstolssekreterare få ta del av denna utbildning.

Regeringen konstaterar att Domstolsverkets utbildningsarbete skapar goda förutsättningar för att domstolssekreterarrollen i framtiden skall utvecklas och bli ännu mer stimulerande och till nytta för verksamheten vid domstolarna.

4.2 IT-personal och andra specialister

Regeringens bedömning: Domstolarna bör i ökad utsträckning få tillgång till specialistkompetens bl.a. i administrativa frågor och inom IT-området.

Förändringarna av domstolsorganisationen kommer att skapa domstolar där det kommer att finnas arbetsunderlag och behov för specialister av olika slag.

Sammanfattning av handlingsplanen: (avsnitt 6.2) För att bevara och utveckla domstolarnas verksamhet behöver kompetens av annat slag än den som finns idag tillföras domstolarna. Den omständigheten att domstolar har eget budgetansvar och att det finns ett större behov av verksamhets- och måluppföljning innebär att det också kan finnas behov av personalkategorier som hittills normalt sett inte har varit anställda vid domstolarna.

Ett annat område gäller IT-kompetens. Domstolarna bör även fortsättningsvis utrustas med lämplig teknisk utrustning och system som stödjer verksamheten. I takt med att utrustning och system blir mer komplexa och mer integrerade ökar behovet av medarbetare som kan ge kvalificerat användarstöd.

Uppföljning av handlingsplanen: Regeringen gör allttjämt bedömningen att domstolarna i allt högre grad kommer att ha behov av specialistutbildad personal vid sidan av den traditionella domstolspersonalen. Förändringar av tingsrättsorganisationen och samordningen av tingsrätter och länsrätter kommer att skapa underlag för att anställa personal med specialkompetens. I vissa regioner kommer det kunna lösas genom att specialistpersonal anställs och verkar i mer än en domstol.

4.3 Notarier och beredningsjurister

Regeringens bedömning: Notarierna är en värdefull resurs i den förändrade beredningsorganisationen. Notariesystemet bör därför bevaras och utvecklas. Detsamma gäller föredragande i länsrätterna. I framtidens domstolar kommer det också finnas behov av andra beredningsjurister.

Bakgrund: (avsnitt 6.3 i handlingsplanen) Den som har genomgått juristutbildningen kan söka en tvåårig notarieanställning vid tingsrätt eller länsrätt. Vid bedömningen av vilka jurister som skall erhålla det begränsade antal notarieplatser utgör betygen från juristutbildningen jämte vissa meritgrundade anställningar urvalskriterierna. Tjänstgöringens omfattning m.m. regleras i ett antal förordningar. Det har från studerandehåll påpekats att det begränsade antalet notarieplatser ger upphov till s.k. betygshets.

I länsrätterna finns det föredragande (tills vidare anställningar) som har arbetsuppgifter som påminner om notariernas (beredningsjurister).

Uppföljning av handlingsplanen: Högskoleverket har bl.a. mot bakgrund av att dagens notariesystem skulle ge upphov till betygshets i rapporten Rätt juristutbildning? Utvärdering av juristutbildningar (Högskoleverkets rapportserie 2000:1 R) behandlat frågan om notarietjänstgöringens betydelse för juristutbildningens uppläggning och inriktning. I Högskoleverkets redovisning framhålls det bl.a. att juristutbildningarna präglas av betygshets vilket enligt Högskoleverket hänger samman med reglerna för antagning till notarietjänstgöring.

Domstolsverket har därför under hösten 2000 tillsatt en arbetsgrupp som efter samråd med företrädarna för de juridiska fakulteterna skall belysa om de nuvarande urvalskriterierna vid rekryteringen av notarier behöver ändras och i så fall på vilket sätt. Arbetsgruppen skall redovisa sitt uppdrag till Domstolsverket senast den 1 juni 2001.

Regeringen bedömer att den översyn av antagningssystemet för notarieanställning som Domstolsverket tillsammans med Högskoleverket genomför är angelägen.

Regeringen anser att innehållet i notarietjänstgöringen bör utformas så att de bästa juristerna även i framtiden skall se notarietjänstgöringen som ett attraktivt alternativ. Den utbildning som notarier i tingsrätt och länsrätt erbjuds är, för att peka på ett område, inte tillräcklig. Domstolsverket har därför nyligen inlett en översyn av utbildningen av notarier.

Regeringen välkomnar också utvecklingen att det för vissa beredningsändamål, framför allt i domstolar med viss grad av specialisering, t.ex. miljödomstolar, nu anställs juristpersonal vid sidan av notarier, beredningsjurister. För att kunna rekrytera goda medarbetare till en beredningsjuristroll är det enligt regeringen viktigt att arbetsinnehållet blir intressant och utvecklande.

4.3.1 Notarie i länsrätt och tingsrätt

Regeringens bedömning: Försöksverksamheten med kombinerad notarietjänstgöring vid såväl länsrätt som tingsrätt bör utvärderas.

De kombinerade anställningarna har varit uppskattade bland de notarier som fått denna möjlighet.

Sammanfattning av handlingsplanen: (avsnitt 6.3.1) Vid Karlskrona tingsrätt och Länsrätten i Blekinge län samt vid Växjö tingsrätt och Länsrätten i Kronobergs län pågår en försöksverksamhet med

administrativ samverkan mellan tingsrätt och länsrätt. Genom förordningen (1998:1375) om försöksverksamhet med notarie-tjänstgöring vid tingsrätt och länsrätt ges en möjlighet att vid dessa domstolar utbilda notaries genom en kombinerad notariatjänstgöring vid nyss nämnda domstolar. Tjänstgöringstiden är 2,5 år.

Uppföljning av handlingsplanen: Den kombinerade notariatjänstgöringen i länsrätt/tingsrätt är ett halvår längre än den vanliga notarieanställningen. Den har visat sig uppskattad och i avvaktan på att frågan om gemensam lagman och gemensam administration utretts (se avsnitt 9.6) har regeringen förlängt försöksverksamheten att gälla under hela år 2001. Regeringen avser att under våren 2001 ge Domstolsverket i uppdrag att utvärdera försöket (jfr även förslaget från den särskilde utredaren, se avsnitt 9.6).

4.4 Rekrytering av domare

Regeringens bedömning: Domaryrket bör vara så attraktivt att framtidens domare kan rekryteras bland de bästa juristerna och från ett brett verksamhetsfält.

Sammanfattning av handlingsplanen: (avsnitt 6.4) I handlingsplanen uttalar regeringen att domare även i framtiden skall rekryteras bland de allra skickligaste juristerna och från ett brett verksamhetsfält. De domare som kommer att behövas i framtiden bör därför ha sin bakgrund från olika slag av juridisk verksamhet. För att nå en mångfald där jurister med olika bakgrund rekryteras som domare behövs olika åtgärder. Bland annat fordras att domstolarna blir attraktiva arbetsplatser i än högre grad än i dag.

Uppföljning av handlingsplanen: Under senare tid har det visat sig svårt att få kompetenta sökande till vissa domarbefattningar. Regeringen har fått avstå från att utnämna domare och anställningarna har fått utlysas på nytt.

Domstolsverket har i det senaste budgetarbetet avsatt medel till överrätterna för att dessa skall ges möjlighet att erbjuda jurister från andra verksamhetsområden att under en period om några månader tjänstgöra som adjungerad ledamot. En eller ett par sådana platser skall inrättas per överrätt. Syftet är bl.a. att bredda och fördjupa kunskapen om domaryrkets verkliga innebörd och på så sätt bredda rekryteringsbasen till ordinarie domaranställningar.

Regeringen ser positivt på att det tillskapas utrymme för andra kvalificerade jurister än domare att under en period få tjänstgöra i överrätt. Vidare gör regeringen fortsatt den bedömningen att rekryteringen av ordinarie domare bör breddas.

Regeringens bedömning: Regeringen bedömer att det finns anledning att se över domarutbildningen i ett bredare perspektiv. Regeringen avser att under våren tillsätta en utredning för att se över domarutbildningen.

Det arbete som Domstolsverket och överrätterna nu genomför för att säkra en god rekrytering till domstolarna är nödvändigt för att bibehålla kvaliteten i verksamheten.

Adjunktionstjänstgöringen i överrätt bör förlängas från nio månader till ett år.

Sammanfattning av handlingsplanen: I handlingsplanen (avsnitt 6.4.1) redovisas hur den nuvarande domarbanan är uppbyggd samt den försöksverksamhet med överrättsnotarier som pågår. Försöket innebär att aspiranttjänstgöringen ersätts av en ettårig tidsbegränsad anställning som överrättsnotarie. Ur gruppen överrättsnotarier rekryteras personer för den fortsatta domarutbildningen. Vidare nämns det uppdrag som Domstolsverket fått av regeringen att se över hur domarutbildningen bör utformas till följd av förlängningen av den s.k. underrättstjänstgöringen för fiskaler. I handlingsplanen betonar regeringen att utbildningen och villkoren under domarutbildningen behöver vara mer attraktiva för att domstolarna även i framtiden skall intressera tillräckligt många av de bästa juristerna att söka sig till domarbanan. Faktorer för att åstadkomma detta är bl.a. ännu bättre utbildning, rimlig arbetsbörda samt en god löneutveckling. Regeringen pekar slutligen på att den har för avsikt att ta initiativ till en bredare utredning om den framtida domarutbildningen.

Uppföljning av handlingsplanen: Domstolsverket erhöll i maj 2000 i uppdrag av regeringen att analysera och utvärdera erfarenheterna av försöksverksamheten enligt förordningen (1998:1238) om försöksverksamhet vid hovrätterna och kammarrätterna, dvs. försöket med överrättsnotarier (dnr Ju2000/2568). Enligt uppdraget skall Domstolsverket också lämna förslag till de eventuella förändringar av systemet som verket finner nödvändiga för att säkerställa en god rekrytering till domstolarna.

Domstolsverket hade sedan tidigare, i januari 2000, utsett en arbetsgrupp, den s.k. FIDA-gruppen, bestående av företrädare för domstolarna. Gruppens uppdrag var bl.a. att föreslå åtgärder för att öka intresset för tjänstgöring på domarbanan och minska antalet avhopp bland yngre jurister. Eftersom regeringsuppdraget om utvärdering av överrättsnotariesystemet hade många beröringspunkter med FIDA:s uppdrag utvidgades arbetsgruppens uppdrag till att även omfatta uppgiften att ta fram ett underlag för Domstolsverkets redovisning av regeringsuppdraget.

I rapporten Överrättsnotariesystemet - underlag inför utvärderingen redovisade FIDA-gruppen i november 2000 sitt uppdrag till Domstolsverket.

Efter överväganden kring fem olika alternativ förordar FIDA-gruppen att överrättsnotariesystemet snarast avvecklas och ersätts av en återgång till aspirantsystemet i kombination med fast anställda föredragande.

Domstolsverket har i sin rapport till regeringen (dnr Ju2001/783) redovisat verkets överväganden. Av rapporten framgår att Domstolsverket och överrätterna är överens om att förändringar av de yngre juristernas arbetsförhållanden och arbetsvillkor är nödvändiga för att säkerställa en god rekrytering till domstolarna. Enighet råder också om att överrättsnotariesystemet bör avvecklas, men att en återgång till aspirantsystemet i dess gamla form inte kan förordas. Eftersom det nya systemet bör vara flexibelt och ta hänsyn till olika regionala förhållanden krävs det ytterligare tid för att bearbeta förslaget. Överrätterna och Domstolsverket har därför för avsikt att tillsammans ta fram och senast den 1 juli 2001 till regeringen redovisa ett förslag till nytt system för rekrytering av yngre jurister. Överrätterna och Domstolsverket är även överens om att tillsammans, med bl.a. FIDA-gruppens slutrapport som underlag ta fram ett åtgärds paket för att förbättra domarbanans attraktivitet.

Det nya systemet bör enligt överrätterna och Domstolsverket senast den 1 januari 2002 ersätta överrättsnotariesystemet. Systemet bör vara flexibelt och anpassat till moderna anställningsvillkor för att ge utrymme för olika lösningar med beaktande av t.ex. geografiska förhållanden samt behovet av anställningstrygghet.

Åtgärds paketet bör vara inriktat på förbättringar av de yngre juristernas arbetsförhållanden, anställningsvillkor och möjligheter till kompetensutveckling. Ambitionen med åtgärds paketet skall vara att förbättra arbetsförhållanden och anställningsvillkor i sådan utsträckning att domstolarna bättre kan hävda sig på arbetsmarknaden. Marknadsföringen och rekryteringsprocedurerna skall moderniseras och förfinas. De yngre jurister som redan finns i domstolarna avses också omfattas av de förbättrade villkoren.

Regeringen ställer sig bakom den bedömning som gjorts av Domstolsverket och överrätterna. Regeringen välkomnar de initiativ som tagits och som nu påbörjats.

Parallellt med detta arbete bereds för närvarande i Justitiedepartementet direktiv till en utredning om den framtida domarutbildningen. Regeringen avser att besluta direktiv under första halvåret 2001.

Efter förordnandet som fiskal i överrätt fortsätter domarutbildningen med en underrättstjänstgöring som numera förlängts från ett år till två år. Antalet utbildningsplatser för fiskalerna har i enlighet därmed kommit att minska. Detta får i sin tur återverkningar på möjligheterna att besätta adjunktionsplatserna i överrätterna. Adjunktions tjänstgöringen, som efter godkännande leder till assessorsförordnande, är idag nio månader. För att i möjligaste mån säkerställa en jämn bemanning av befattningarna som inrättats för de olika stegen i domarutbildningen bedömer regeringen att adjunktions tjänstgöringen bör förlängas till ett år. Regeringen avser att genomföra de nödvändiga förordningsändringarna för detta.

Regeringens bedömning: Förväntningarna på morgondagens domstolschefer är betydligt större än tidigare. De förslag som lämnas i betänkandet Domarutnämningar och domstolsledning jämte remissvaren däröver kommer att bilda ett värdefullt underlag för att utveckla chefsrollen i våra domstolar.

Sammanfattning av handlingsplanen: Regeringen konstaterade (avsnitt 6.5) att domstolschefens roll under senare år har förändrats och numera innebär ett betydligt större ansvar för domstolens ekonomi, personalfrågor, utvecklingsfrågor, resultatuppföljning m.m. Detta ställer naturligtvis stora förväntningar på dagens och morgondagens domstolschefer. De krav som ställs på en chefsdomare behöver också mötas med villkor som gör det fördelaktigt att ta på sig detta ansvar.

Vidare redovisades den parlamentariska kommitté som bl.a. behandlade frågan om domstolschefens roll, Kommittén om domstolschefens roll och utnämningen av högre domare (Ju 1998:08). Utredningen skulle bl.a. klarlägga vilka krav som bör ställas på domstolschefen vad avser den administrativa styrningen och tillsynen över den dömande verksamheten. I uppdraget ingick också att lämna förslag om vilka instrument som domstolschefen bör ha i tillsynen över den dömande verksamheten och att lämna förslag om hur rekryteringen av domstolschefer skall bedrivas samt om det finns anledning att införa en möjlighet att tidsbegränsat anställa domstolschefer.

Uppföljning av handlingsplanen: För att stärka och utveckla chefsrollen har Domstolsverket under år 2000 slutfört ett särskilt chefsutvecklingsprogram som nu samtliga domstolschefer i tingsrätt och länsrätt genomgått. Chefsutvecklingsprogrammet omfattade ett tiotal dagar. Planering pågår för att under 2001 påbörja utvecklingsprogram för chefer i hovrätt och kammarrätt, chefsrådmän i tingsrätt och länsrätt samt för administratörer med chefsuppgifter.

Regeringen anser att den prioritering av chefsutveckling som kommit till stånd även fortsättningsvis bör ges hög prioritet.

I betänkandet Domarutnämningar och domstolsledning (SOU 2000:99) redovisade kommittén resultatet av utredningsarbetet. När det gäller domstolschefens roll har kommittén bl.a. föreslagit att med hänsyn till domarnas självständiga ställning bör vissa i författning särskilt angivna administrativa ledningsbeslut som är av särskild vikt för den dömande verksamheten fattas av ett internt domarkollegium i domstolen. I övrigt bör domstolschefen eller den eller dem denne delegerat beslutsbefogenheten till besluta i administrativa ledningsfrågor. Domstolarnas olika storlek och funktion kan motivera olika lösningar. Kommittén föreslår vidare att det bör införas en möjlighet för den enskilde domaren och dem som utför rättskipningsuppgifter i övrigt att överklaga ett administrativt ledningsbeslut som de menar kränker deras självständiga ställning i dömandet eller beslutsfattandet. Kommittén föreslår att Tjänsteförslagsnämnden för domstolväsendet ges en uppgift att lämna auktoritativa uttalanden i form av rekommendationer i

självständighetsrelaterade frågor. Kommittén ser en möjlig utveckling mot inrättandet av en intern tillsynsfunktion inom domstolsväsendet. Enligt kommittén är det lämpligt om tillsynsansvaret över domstolschefen kunde skötas inom domstolsväsendet.

Kommittén anser att helt övervägande skäl talar för att domstolschefen bör ha domarbakgrund. Kommittén understödjer den markerade vikt som under senare år lagts vid ledarskapsfunktionen i samband med tillsättning av domstolschefer. Det är viktigt att domstolschefen ges tillräckligt och ändamålsenligt stöd i ledningsarbetet och på så sätt även tid att delta i den dömande verksamheten. Arbetet med att föra över administrativa funktioner från Domstolsverket till domstolarna bör gå vidare. Beslutsbefogenheter i de personalfrågor där Domstolsverkets personalansvarsnämnd i dag beslutar bör delegeras från verket till den enskilda domstolen.

Det bör enligt kommittén även under domstolschefen finnas väl fungerande ledningsfunktioner i en domstol. Det förutsätter att den personal som fullgör ledningsfunktioner måste kunna ta på sig sina ledarroller och leva upp till de krav som ställs på dem.

Kommittén ser vissa fördelar med att införa tidsbegränsade chefskap. Det är dock tveksamt enligt kommittén om sådana chefskap är förenliga med principen om oavhängiga domstolar. Det bör i stället skapas bättre förutsättningar för domstolscheferna att på eget initiativ i förtid frivilligt träda tillbaka från sina befattningar. Detta kan ske genom rätt till bibehållen lön, pension eller annan särskild ersättning.

Kommittén ser positivt på utvecklingen av interna nätverk mellan domstolschefer och menar att det finns skäl att överväga även andra nätverkskonstellationer med domstolschefer och chefer inom andra verksamheter.

För att få tydligare och principiellt mer tilltalande författningsreglering av domstolschefens uppgifter och ansvar föreslår kommittén att reglerna tas in i domstolsinstruktionerna (1996:377-382) och att dagens hänvisning från instruktionerna till verksförordningen (1995:1322) tas bort.

När det gäller de högsta instanserna Högsta domstolen och Regeringsrätten anser kommittén att ordföranden skall hämtas inom kretsen av ledamöter. Vid valet bör hänsyn tas till bl.a. återstående tjänstgöringstid eller om en viss ledamot har särskild fallenhet och intresse för ledningsuppgifter. Särskild vikt bör även tillmätas ordförandens vilja och förmåga att ta på sig uppgiften att företräda domstolen utåt i olika sammanhang. Kommittén har inte funnit någon anledning att av språkliga skäl ändra tjänstebenämningen från ordförande till president. (Beträffande kommitténs övriga förslag se avsnitt 4.8).

Utredningen har behandlat så många grundläggande och principiella frågor att möjlighet bör ges till en ordentlig diskussion. Betänkandet har därför remitterats under förlängd tid. Remisstiden är sex månader och löper ut den 13 juli 2001.

Regeringen bedömer att betänkandet tillsammans med remissvaren kommer att bilda ett värdefullt underlag för att utveckla chefsrollen i våra domstolar.

Regeringens bedömning: Regeringens strävanden för ökad jämställdhet mellan kvinnor och män på alla samhällsområden omfattar naturligtvis även domstolsväsendet.

Det arbete som Domstolsverket och domstolarna bedriver för att åstadkomma en ökad rekrytering av kvinnor till lagmansanställningar kommer enligt regeringen på sikt bidra till att ytterligare förbättra dagens situation.

Sammanfattning av handlingsplanen: (avsnitt 6.6) Sedan en lång följd av år har de som antagits som domaraspiranter till övervägande eller i varje fall till lika del varit kvinnor. Andelen kvinnor som är ordinarie domare uppgår till ca trettio procent. Andelen kvinnor som är domstolschefer är endast ca fem procent. För anställningar som tillsätts efter s.k. kallelseförfarande, dvs. anställningar som kräver en aktiv rekrytering, eftersom de inte föregås av ett ansökningsförfarande är andelen kvinnor ca 20 procent. Dessa förhållanden är inte tillfredsställande. Siffrorna talar för att åtgärder behövs för att se till att också kvinnor söker de anställningar som tillsätts efter ett ansökningsförfarande.

Uppföljning av handlingsplanen: Domstolsverket har under hösten 2000 tillsatt en arbetsgrupp som har i uppdrag att vidta åtgärder för att strukturer och förhållningssätt inom domstolsväsendet skall bidra till att skapa jämställdhet mellan män och kvinnor samt på olika sätt uppmuntra kvinnor att söka chefsanställningar. De åtgärder som arbetsgruppen överväger är bl.a. utbildningsinsatser samt satsningar på mentorprogram och nätverk. Arbetet kommer också att inriktas på urvalsinstrument och rekryteringsformer.

Regeringen anser att arbetet som bedrivs i redovisad arbetsgrupp är viktigt. Det finns enligt regeringen anledning att se över om den nuvarande rekryteringen, via Tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet (TFN), av lagmän missgynnar kvinnor i förhållande till män. I de chefsanställningar som tillsätts direkt av regeringen är andelen kvinnor betydligt högre än de anställningar som tillsätts via TFN.

4.7 Kompetensutveckling

Regeringens bedömning: För att domstolarna skall bibehålla och utveckla dagens höga standard bör personalen fortlöpande erbjudas kompetensutveckling.

Den intensifiering av utbildningen som påbörjats bör bidra till att verksamheten i domstolarna även framöver kommer att hålla hög kvalitet.

Sammanfattning av handlingsplanen: (avsnitt 6.7) Domstolsverket har till regeringen i juli 1999 redovisat promemorian Utbildningsplan för domstolsanställda. Planen består av baskurser, grundkurser, påbyggnadskurser och återkommande utbildningar för de olika

personalkategorierna. Därutöver kommer fördjupningskurser och specialkurser att anordnas inom aktuella områden. Regeringen har i handlingsplanen gjort bedömningen att Domstolsverkets utbildningsplan är en bra utgångspunkt för ökade satsningar på kompetensutveckling. Utbildningssatsningar där alla personalkategorier fortlöpande erbjuds delta blir en viktig faktor när det gäller att även framgent se till att domstolarna är attraktiva arbetsplatser.

Uppföljning av handlingsplanen: De redovisade utbildnings-satsningarna genomförs nu på bred front av domstolarna och Domstolsverket. För budgetåren 2002-2004 gäller en fortsatt hög prioritering av kompetensutvecklingen vid domstolarna.

Anpassningen till den nya planen sker successivt. Hittills genomförda aktiviteter i planen har enligt Domstolsverket mottagits positivt av berörda personalkategorier. Baskurser och grundkurser har påbörjats för nyutnämnda ordinarie domare och inom kort startar motsvarande kurser för nyanställd kanslipersonal. Den vart tredje år återkommande utbildningen har startat med ett tiotal veckolånga kurser för ordinarie domare och en kurs för föredragande vid länsrätt. Utvecklingen av specialkurser och fördjupningskurser blir nästa steg.

Domstolsverkets utredning "En förbättrad domarutbildning" lyfter fram utbildningsmomentet som en viktig faktor i syfte att göra domarbanan mer attraktiv för unga jurister. De centralt anordnade kurserna skall bli flera och mer omfattande än tidigare under tiden fram till förordnandet som assessor. Den inledande kursen blir i framtiden dessutom gemensam för hovrätt och kammarrätt. Utbildning i handledarskap skall genomföras för samtliga ordinarie domare i överrätt samt för de ordinarie domare i underrätt som skall fungera som handledare för fiskalerna.

Den utbildning som notarier i tingsrätt och länsrätt erbjuds är inte tillräcklig enligt Domstolsverket. Även för denna kategori är utbildningsmöjligheterna en betydelsefull faktor när det gäller att få sökande till notarietjänsterna. Domstolsverket har nyligen inlett en översyn av utbildningen av notarier.

Årligen genomförs utbildning inom områden med särskild aktualitet. Exempelvis har den nyligen genomförda enkätundersökningen om arbetsmiljön inom domstolsväsendet visat på behovet av utbildning om utvecklingssamtal. Ny lagstiftning och organisationsförändringar föranleder också ofta utbildningsinsatser.

Domstolsverket avser att årligen utlysa ett antal stipendier vilka gör det möjligt för ordinarie domare att under ledighet med bibehållen lön bedriva studier inom ett för domstolsväsendet centralt ämnesområde. Sådana stipendier har för första gången utlysts i år och ett tiotal personer har sökt dessa.

Den nya tekniken och den ökande globaliseringen innebär att behovet av ett utbyte med andra länder ständigt ökar. Utvecklingen är i många länder likartad och de problemställningar som diskuteras är ofta desamma, trots olikheter i rättssystemen.

Regeringen konstaterar att den satsning som nu pågår för att öka utbudet av utbildning för de domstolsanställda bör leda till en ökad kompetens hos de domstolsanställda. Tillsammans med regionala

utbildningsinitiativ och verksamheten t.ex. i Lunds domarakademi bör det således att finnas goda förutsättningar för att tillgodose behoven av ytterligare kompetensutveckling.

Regeringen anser att kompetensutveckling för alla anställda ingår som en naturlig del i domstolsarbetet. Vid bestämmandet av domstolarnas organisation och dimensionering är det därför viktigt att hänsyn tas till utbildningsbehoven.

4.8 Tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet

Regeringens bedömning: En reformering av Tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet har inletts.

För att öka attraktionskraften i domaryrket avser regeringen fortsättningsvis att inte upprätthålla nuvarande ordningen med en viss minsta anställningstid för byte av domaranställning eller viss minsta anställningstid för att utnämnas till domare.

Sammanfattning av handlingsplanen: I handlingsplanen (avsnitt 6.8) redogörs för de ändringar som planeras för Tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet (TFN) bl.a. att den domstol som skall anställa en domare skall kunna initiera ett intervjuförfarande och att beredningsansvaret bör ligga på ordföranden i TFN och inte som i dag på generaldirektören i Domstolsverket. Ordföranden i TFN är växelvis ordföranden i Högsta domstolen eller Regeringsrätten. Enligt regeringens bedömning i handlingsplanen finns det anledning att ytterligare se över rutinerna vid rekrytering av domare. Det är önskvärt att domstolen, där domaren i framtiden skall verka, får ett större inflytande vid rekrytering av domare än i dag. Förslaget att domstolschefen skall erbjudas möjlighet att intervjua sökandena är ett bra exempel i den riktningen. Självklart kan det inte bara vara domstolens intressen som skall vara avgörande, även om ett större inflytande är önskvärt.

I handlingsplanen redovisas också att förfarandet vid utnämning av högre domare, s.k. kallelsetjänster då utreddes av Kommittén om domstolschefens roll och utnämningen av högre domare (Ju 1998:08).

Uppföljning av handlingsplanen: En fråga som har diskuterats är om TFN:s sammansättning, med i princip endast domare, skulle ha verkat hämmande för en bredare rekrytering till domaryrket.

Regeringen har därför breddat sammansättningen av TFN så att en domare sedan den 1 januari 2001 ersatts med en advokat som nominerats av Sveriges advokatsamfund. I syfte att få ett bättre bedömningsunderlag än bara skriftliga vitsord har TFN under flera år anlitat konsult hjälp för s.k. djupintervjuer i tillsättningsärenden som har gällt lagmän. I enstaka fall har detta även gällt vid anställningar av chefsrådmän. Systemet har under senare tid utvecklats så att konsult anlitats i flera ärenden som gällt anställning av chefsrådmän. Dessutom har vissa intervjuer kombinerats med personlighetstester.

Regeringen konstaterar att de förändringar som genomförts under det senaste året har förbättrat regeringens beslutsunderlag vid domarutnämningar. Inte minst det utökade användandet av intervjuer av

de sökande har givit ett värdefullt tillskott i strävandena att utnämna de mest lämpliga till ordinarie domare. Genom intervjuerna får i första hand den berörda domstolen ett bättre underlag för att avge yttrande till TFN. Det bör i det här sammanhanget nämnas att det är viktigt att domstolens yttrande på ett utförligt sätt redovisar resultatet av intervjuerna och hur domstolen har kommit fram till den föreslagna rangordningen. Detta gäller naturligtvis även när intervjuer inte har ägt rum. Det är viktigt att det arbete som domstolarna lägger ned vid beredning av domaranställningar upplevs som betydelsefullt. Det är därför av stort värde att TFN ger tydliga skäl för sina ställningstaganden.

När det gäller domarutnämningar tillämpas i dag en särskild praxis som innebär att en utnämnd domare måste tjänstgöra en viss minsta tid på den anställningen för att kunna utnämnas till annan jämställd domaranställning. I första hand avser reglerna att skydda domstolarna från allt för täta byten av ordinarie domare. Det kan med visst fog ifrågasättas om dessa regler överensstämmer med ett modernt synsätt på arbetstagares möjligheter att byta anställning. Regeringen avser därför framöver inte att begränsa möjligheterna för en ordinarie domare att redan efter kort tid byta anställning inom domstolsväsendet.

Därutöver tillämpas en praxis i dag att en sökande, som är inne på den s.k. domarbanan, måste ha varit anställd i sex år samt ha varit assessor i minst två år för att kunna föras upp på förslag till domaranställning. Regeringen anser att den graden av mognad som krävs för att bli ordinarie domare inte nödvändigtvis hänger samman med den sökandes anställningstid. Det finns heller inga sådana spärrar för andra jurister som söker anställning som ordinarie domare och som vid ansökningstillfället befinner sig utanför domarkarriären. De krav som i dag ställs på den som vill komma i fråga innebär i praktiken att de med kortare anställningstider i normalfallet inte kan komma i fråga för en ordinarie domarbefattning. Regeringen gör bedömningen att det inte finns anledning att genom uträkning av anställningstid utesluta lämpliga kandidater. Regeringen avser därför fortsättningsvis inte att låta viss anställningstid i sig utgöra en begränsning vid utnämning av ordinarie domare.

Kallelsetjänster

Kommittén om domstolschefens roll och utnämningen av högre domare (Ju 1998:08) har i betänkandet *Domarutnämningar och domstolsledning* (SOU 2000:99) föreslagit att regeringen även fortsättningsvis bör vara det organ som utnämner domare. Regeringen bör inte kunna delegera uppgiften att utnämna ordinarie domare.

Beredningen av kallelsetjänster bör enligt kommitténs förslag inledas av ett särskilt från såväl riksdag som regering fristående beredningsorgan som lämnar regeringen förslag på lämpliga kandidater till högre domarbefattningar, en förslagsnämnd för högre domarbefattningar. Nämnden bör till regeringen föreslå tre kandidater och rangordna dem inbördes. Regeringen bör kunna välja fritt mellan de föreslagna. Avser regeringen att gå utanför nämndens förslag förutsätts enligt kommittéförslaget att ett särskilt förfarande tas upp i justitieutskottet.

Kommitténs förslag är på remiss t.o.m. den 13 juli 2001. Efter bearbetning och beaktande av remissvaren avser regeringen att ta ställning till förslagen. Skr. 2000/01:112

5 Nämndemän

Regeringens bedömning: Nämndemännen fyller en viktig funktion i våra domstolar.

Regeringen har nyligen tillsatt en utredning som skall se över bl.a. rekryteringen av nämndemän.

Sammanfattning av handlingsplanen: I handlingsplanen (avsnitt 7) redovisas planerna på att tillsätta en utredning för att åstadkomma att nämndemän i framtiden rekryteras från en bredare bas än i dag.

Uppföljning av handlingsplanen: Regeringen beslutade i november 2000 direktiven till en kommitté med parlamentariska inslag för att se över rekryteringen av nämndemän m.m. (dir. 2000:79).

I syfte att åstadkomma en mer allsidig sammansättning av gruppen nämndemän skall kommittén överväga hur det i högre grad än i dag skall kunna rekryteras nämndemän som inte har bakgrund i partipolitisk verksamhet.

Uppdraget som nämndeman bör cirkulera i betydligt större omfattning än i dag. Sammansättningen av gruppen nämndemän bör bättre än i dag spegla befolkningssammansättningen. Samtliga delar av en domstols upptagningsområde (domkrets) bör bli representerat. Kommittén skall överväga vilka förändringar av regelverket som krävs och vilka övriga insatser som är nödvändiga. Kommittén bör särskilt överväga om en begränsning av valbarheten som nämndeman till exempelvis två mandatperioder skall införas.

I regeringens direktiv ingår också att lämna förslag som möjliggör en allsidigare och bredare rekrytering av nämndemän. Förslagen skall syfta till att bevara och utveckla nämndemannainstitutet och säkerställa att lekmannainflytandet i den dömande verksamheten också i framtiden har allmänhetens förtroende och legitimitet.

I direktiven ingår vidare att pröva reglerna för ersättning till nämndemän.

Kommittén skall utreda och lämna förslag om hur en situation när något inträffar eller framkommer som gör att den valde inte längre framstår som lämplig för uppdraget skall hanteras.

Kommitténs förslag skall redovisas till regeringen senast den 30 juni 2002.

Regeringens bedömning: För att förbättra säkerheten i domstolarna har regeringen nyligen föreslagit vissa lagändringar som kommer att ge domstolarna ökad möjlighet att besluta om säkerhetshöjande åtgärder.

Sammanfattning av handlingsplanen: I handlingsplanen (avsnitt 8) konstaterar regeringen att våldsbrottsligheten har förändrats. Det är många gånger fråga om grov organiserad brottslighet med internationell anknytning eller, vilket blivit allt för tydligt på senare tid, brottslighet med nazistiska, rasistiska och andra antidemokratiska förtecken. Ofta är det också stora ekonomiska intressen involverade, t.ex. vid grova narkotikabrott. Brottslighet av denna typ utmärks av en stor hänsynslöshet och likgiltighet för människors liv och hälsa. Denna våldsutveckling är inte bara ett direkt hot mot den svenska rättsstaten utan bidrar också till större risker för våldsdåd i domstolarna och påverkar därmed direkt den personliga säkerheten för domstolarnas anställda och dem som vistas i domstolarnas lokaler.

Frågan om säkerheten i landets domstolar har flera dimensioner. För att uppnå en god säkerhet för de anställda och personer som uppträder vid eller besöker domstolarna behöver bl.a. frågor om lokalernas utformning, personalens utbildning, samt säkerhetsplanering inom och mellan myndigheter övervägas. Det krävs framför allt ett väl fungerande och effektivt regelverk som gör nödvändiga säkerhetsåtgärder vid domstolarna möjliga.

Uppföljning av handlingsplanen: Domstolsverket och domstolarna själva arbetar ständigt med att förbättra säkerheten i domstolarna. Regeringen har i de senaste årens regleringsbrev bl.a. ålagt Domstolsverket att återrapportera de åtgärder som vidtas för att öka skyddet och säkerheten för de anställda och andra som besöker domstolarna (regleringsbrevet i december 1999 för budgetåret 2000 avseende domstolsväsendet m.m. och regleringsbrevet i december 2000 för budgetåret 2001 avseende domstolsväsendet m.m.). Utöver de rapporter och förslag som tidigare lämnats av Domstolsverket, Riksåklagaren och Rikspolisstyrelsen i syfte att öka säkerheten i domstolarna har regeringen givit Rikspolisstyrelsen i uppdrag att, i samverkan med Riksåklagaren, Kriminalvårdsstyrelsen, Domstolsverket och Brottsoffermyndigheten, utarbeta ett förslag till nationellt handlingsprogram för skydd av vittnen, målsägande och andra bevispersoner som har upplysningar att lämna i en brottsutredning (dnr Ju1999/5282). Rikspolisstyrelsen har nyligen redovisat uppdraget till regeringen som nu bereder förslagen.

Regeringen lade i december 2000 fram en proposition med förslag som har till syfte att minska risken för våld och annan brottslighet av allvarligare slag i domstolarna genom att förstärka tillträdesskyddet till domstolsbyggnaderna (proposition 2000/01:32 Säkerhetskontroll i domstol). Förändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2001.

I förslaget, som innebär att ändringar och tillägg görs i lagen (1980:1064) om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar, föreslås

två former av säkerhetskontroll, allmän säkerhetskontroll och särskild säkerhetskontroll. En domstol skall kunna besluta om allmän säkerhetskontroll när det finns anledning att anta att ett allvarligt brott kan komma att begås i domstolens lokaler. Beslutet skall fattas av domstolens chef i samråd med polismyndigheten på orten. Domstolen skall även kunna besluta om särskild säkerhetskontroll (motsvarar dagens form av säkerhetskontroll) när det finns en konkret överhängande risk för allvarlig brottslighet i samband med en viss domstolsförhandling. Allmän säkerhetskontroll genomförs som inpasseringskontroll i domstolens entré och innefattar kroppsvisitation av besökare till domstolen med hjälp av teknisk utrustning, t.ex. larmbåge och metalldetektor. Kontrollen skall kunna utföras av ordningsvakter under ledning av polis. Ordningsvakter skall också kunna biträda polisen vid särskild säkerhetskontroll. Den som vägrar att genomgå säkerhetskontroll får vägras tillträde till domstolen. Vissa personer som kallats till domstolen kan dock tvingas genomgå kontroll.

Även om det står klart att förslaget inte innebär någon fullständig garanti för säkerheten i domstolarna, innebär det dock att rättsliga förutsättningar skapas för kontroller beträffande säkerhetsrisker som inte kan bemötas med den nuvarande lagstiftningen. Förslaget antas bidra till en klart förbättrad säkerhetssituation i domstolarna, vilket sker genom åtgärder som ligger inom ramen för de grundlagsskyddade fri- och rättigheterna.

Regeringen konstaterar att enbart det förhållandet att säkerhetsfrågorna i domstolarna uppmärksammas på senare tid utgör en positiv utveckling. Ett ökat säkerhetstänkande sammantaget med lagstiftningsåtgärder av både administrativ och processuell karaktär liksom de förbättringar som planeras för domstolslokalerna, bör kunna ge en god grund för skapandet av framtidens säkrare domstolar.

7 IT-stödet i domstolarna m.m.

Regeringens bedömning: Domstolarna bör utrustas med så moderna tekniska hjälpmedel som möjligt för att

- rättsväsendets resurser skall användas så effektivt som möjligt
- skapa moderna och attraktiva arbetsplatser.

Sammanfattning av handlingsplanen: I handlingsplanen (avsnitt 9) redogörs för arbetet med att utrusta domstolarna med moderna tekniska hjälpmedel för att utnyttja domstolsväsendets resurser så effektivt som möjligt och för att skapa moderna och attraktiva arbetsplatser.

Uppföljning av handlingsplanen: Under hösten år 2000 har Domstolsverket valt teknisk plattform för domstolsväsendets framtida IT-miljö och denna gäller även för det nya verksamhetsstödet. De tillgänglighets- och säkerhetskrav som Domstolsverket kommer att ställa på systemet kräver tillgång till ett kommunikationsnät med hög prestanda samt en välorganiserad drift med moderna och effektiva driftresurser.

Under år 2000 har arbetet med att ta fram ett nytt verksamhetsstöd för domstolarna fortskridit. Arbetet är indelat i fyra delar och under år 2000-2001 koncentreras arbetet till den första delen av stödet som utgör en basversion, vilken ger ett stöd för att registrera mål och ärenden. Basversionen innehåller också ett stöd för att fördela och planera arbetet samt ett stöd för att snabbt ta fram information om målet/ärendet. Arbetet bedrivs i nära samarbete med Svea hovrätt. Under år 2001-2002 fortsätter arbetet med utvecklandet av de tre övriga delarna. Allt eftersom det nya stödet införs och i takt med att nya delar tas fram kommer det att behövas utbildning i användandet av det nya stödet, men även i hur det nya stödet bäst kan utnyttjas i arbetet på den egna domstolen. Domstolsverket arbetar med hur dessa uppgifter skall lösas.

Olika parter som uppträder i domstol frågar allt oftare efter möjligheten att presentera bevisning med hjälp av modern teknisk utrustning. Alla domstolar kommer att under de närmaste åren behöva utrustas med t.ex. projektorer som kan visa datagjord presentationer och s.k. objektskameror. Möjligheten av att spela in - och i framtiden även att spara - ljudupptagningar digitalt, i stället för som idag med hjälp av standardkassettband, utreds också.

Regeringen har tillsatt en särskild utredare (dir. 2000:74) för att granska regleringen och användningen av personregister eller annan behandling av personuppgifter i verksamhet vid de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna samt hyres- och arrendenämnderna. Utredaren skall föreslå de författningsändringar som behövs för den framtida behandlingen av personuppgifter i dessa verksamheter.

En utgångspunkt för utredningsarbetet skall vara att skapa enkla och tydliga regler som är anpassade efter den tekniska utvecklingen. En annan viktig utgångspunkt skall vara att anpassa regleringen av behandling av personuppgifter så att den tillgodoser behovet av ett effektivt IT-stöd i mål- och ärendehantering. Av betydelse är därvid att det inom regelverket ges möjligheter att utveckla datorsystem som underlättar utbytet av information såväl inom och mellan domstolar som mellan domstolar och myndigheter inom rättsväsendet, parter och andra som berörs av ett mål eller ärende. Utredaren skall även beakta möjligheterna för domstolarna och nämnderna att i framtiden tillämpa en sammanhängande elektronisk mål- och ärendehantering.

Utredaren skall i ett delbetänkande senast den 31 mars 2001 redovisa sina förslag när det gäller Regeringsrättens och kammarrätternas målregister samt övrig behandling av personuppgifter som påverkas av att datalagen helt upphör att gälla den 30 september 2001. Uppdraget i övrigt skall redovisas senast den 31 december 2001.

Rättsväsendet är i stort behov av en gemensam säker kommunikationslösning. Inom ramen för samordningen av rättsväsendets informationsförsörjning (RIF) har under året inletts en pilotstudie för att undersöka möjligheten av att använda ny teknik för att åstadkomma en säker kommunikation mellan de olika rättsmyndigheterna. Det finns anledning att tro att utvecklingen inom detta område kommer att innebära omfattande investeringar vad avser teknik för att förverkliga en effektiv kommunikation mellan såväl domstolar och myndigheter som mellan domstolar och andra intressenter, t.ex. enskilda parter.

Regeringen gör den bedömningen att Domstolsverkets och domstolarnas arbete med att förbättra IT-stödet och den tekniska utrustningen i våra domstolar kommer att möjliggöra för domstolarna att använda resurserna på ett bättre sätt, bl.a. genom att få bättre redskap för att fördela och planera arbetet. De resurser som frigörs kan användas för andra angelägna förbättringar i domstolarna, som t.ex. att öka kompetensutvecklingen av domstolspersonalen.

8 Förbättrat processuellt regelverk

Sammanfattning: Den kontinuerliga översynen av förfarandereglererna som styr domstolarnas verksamhet fortsätter i enlighet med de riktlinjer som riksdag och regering meddelat.

Sammanfattning av handlingsplanen: (avsnitt 10) Ett ändamålsenligt processuellt regelverk är av avgörande betydelse för domstolarnas funktion och möjligheter att utföra ett bra arbete. Vid bedömningen av om ett processuellt regelverk är ändamålsenligt spelar många faktorer in. Dessa varierar över tiden. Som exempel kan nämnas samhällets tekniska utveckling, förändrade värderingar i samhället, brottslighetens utveckling, vilka måltyper som är mest frekventa, domstolens organisation, domarnas kvalifikationer och erfarenhet. De förfaranderegler som styr de svenska domstolarnas verksamhet, framför allt rättegångsbalken, ärendelagen och förvaltningsprocesslagen, har därför kontinuerligt varit föremål för översyn och reformer i olika delar. Regeringen konstaterar att detta arbete behöver fortsätta, och att det är av fundamental betydelse för framtidens domstolar.

I de följande avsnitten redogörs för nyligen avslutade, planerade eller pågående projekt inom detta område.

8.1 Utredningen om processen i allmän domstol

Reglerna om förfarandet vid domstol i tvistemål och brottmål finns i rättegångsbalken (RB), som vid sitt ikraftträdande år 1948 innebar djupgående förändringar av rättegången. Särskilt betydelsefulla var nya principer om att förfarandet skulle präglas av muntlighet, omedelbarhet och koncentration. Under årens lopp har reglerna i balken ändrats vid åtskilliga tillfällen. Viktigare justeringar av processens grundprinciper gjordes år 1987 på grundval av rättegångsutredningens betänkanden (prop. 1986/87:89, bet. 1986/87:JuU31, rskr. 1986/87:278). De regler som då tillkom är i huvudsak oförändrade.

En särskild utredare (1999 års rättegångsutredning) undersöker f.n. hur rättegången i tingsrätt i tvistemål och brottmål med bibehållen rättssäkerhet kan förbättras. Utredaren skall särskilt uppmärksamma frågor om muntlighet, omedelbarhet och koncentration i förfarandet samt frågor om bevisning. Vidare skall utredaren undersöka om arbetet med domskrivning kan förenklas.

Principerna om muntlighet, omedelbarhet och koncentration i förfarandet genomfördes strikt när rättegångsbalken trädde i kraft år 1948. De har successivt mjukats upp, framför allt genom reformen år 1987, och utredningen skall nu se över möjligheterna att gå längre. I direktiven pekas olika möjligheter ut, t.ex. att i större omfattning göra det möjligt att låta skriftliga handlingar utgöra processmaterial, trots att de inte formligen föredragits under huvudförhandling i målet eller att införa möjligheter att begränsa en huvudförhandling till att avse enbart vissa frågor i målet och låta handlingarna i målet utgöra underlaget för avgörandet i övrigt. I direktiven framhålls också betydelsen av ett effektivt utnyttjande av modern teknik i rättegången, t.ex. videokonferens.

Vidare ingår enligt direktiven att lösa en fråga som har med rättspsykiatriska undersökningar att göra. Problemet består i att nu gällande regler medför att en omfattande huvudförhandling kan behöva tas om på nytt med nya domare sedan domstolen beslutat om en sådan undersökning. I sådant fall måste allt det som har förekommit vid förhandlingen återupprepas. Utredningen har behandlat sistnämnda fråga med förtur och i juli 2000 lagt fram delbetänkandet Beslut om rättspsykiatriska undersökning - Problem och lösningar (SOU 2000:70). Betänkandet har under hösten 2000 remissbehandlats och bereds f.n. i regeringskansliet.

Utredningsuppdraget skall i sin helhet vara redovisat till regeringen före utgången av år 2001.

8.2 Prövningstillstandsreformen i de allmänna förvaltningsdomstolarna

Sedan 1994 har det i olika etapper pågått ett arbete med att reformera instansordningen i de allmänna förvaltningsdomstolarna. Samtidigt med detta arbete har prövningstillstånd införts i ledet länsrätt – kammarrätt i ett antal stora målgrupper.

Domstolsverket har år 1998 påbörjat ett projekt för utvärdering av reformen om prövningstillstånd. Utvärderingen har som utgångspunkt att både beskriva fakta, såsom verksamhetsstatistik och kostnadseffekter, samt kvalitetsfrågor. Kvalitetsfrågorna skall belysas såväl från domstols-synpunkt som från enskilda och myndigheter som deltar i domstols-prövningen eller på annat sätt får del av avgöranden från kammarrätterna. Exempel på kvalitetsaspekter är om omloppstiderna för mål (avgjorda måls ålder) förkortas till följd av bestämmelserna om prövningstillstånd och om antalet meddelade prövningstillstånd i kammarrätterna är tillräckligt många med hänsyn till rättsbildningen i landet.

8.3 Hovrättsprocessen

I betänkandet Ett reformerat hovrättsförfarande (SOU 1995:124) sammanfattade Hovrättsprocessutredningen hovrätternas uppgifter i rättsordningen i följande punkter:

- Hovrätterna skall rätta felaktigheter i tingsrätternas avgörande efter en kontroll av den materiella riktigheten.
- Hovrätterna skall kontrollera tingsrätternas formella handläggning.
- Hovrätterna skall ha ett ansvar för rättsbildningen.

På grundval av utredningens betänkande föreslog regeringen våren 1997 ett system med generellt prövningstillstånd i ledet tingsrätt–hovrätt (prop. 1996/97:131 Prövningstillstånd i hovrätten). Utredningens bedömning av hovrätternas uppgifter delades i propositionen av regeringen, en bedömning som också gjordes av stora delar av remissinstanserna. Emellertid återkallades propositionen (regeringens skrivelse 1996/97:168) sedan det visat sig att erforderligt stöd inte fanns i riksdagen.

Inte minst från domstolshåll har även härefter efterlysts regeländringar som på olika sätt är avsedda att begränsa hovrätternas befattning med målen till vad som kan anses vara motiverat i det enskilda fallet. Det senaste exemplet på detta är en framställning från en arbetsgrupp, i vilken samtliga hovrätter har varit representerade. I framställningen föreslås olika regeländringar (Hovrätternas processgrupp, promemorian Effektivare hovrättsförfarande, dnr Ju1999/4445). Förslagen i promemorian innebär bl.a. en något utvidgad tillämpning av dagens regler om prövningstillstånd. Bland övriga förslag kan nämnas möjligheten att begränsa handläggningen av ett mål om överklagandet framstår som utsiktslöst.

Inom regeringskansliet pågår för närvarande ett arbete med att på grundval av Hovrättsprocessutredningens och processgruppens olika förslag ta fram en departementspromemoria om hur hovrättsprocessen bör se ut i framtiden. Promemorian beräknas bli remitterad under första halvåret 2001.

8.4 Åtgärder mot inställda förhandlingar i brottmål vid tingsrätterna m.m.

Regeringen föreslår denna dag i en proposition ett antal ändringar i rättegångsbalken och delgivningslagen (1970:428) som syftar till att minska antalet inställda huvudförhandlingar i brottmål vid tingsrätterna. Förslagen innebär i huvudsak följande.

Det föreslås att kravet på utevaro vid ett tidigare tillfälle för att domstolen skall kunna döma till fängelse i den tilltalades utevaro tas bort. Möjligheterna till uppskov med huvudförhandling i mål där den tilltalade är anhållen eller häktad föreslås mjukas upp för mer omfattande mål. Slutligen föreslås att tingsrätt skall kunna använda förenklad delgivning i de fall där den tilltalade i samband med föreläggande av ordningsbot eller förnekande av ett brott som enligt 48 kap. 13 § rättegångsbalken kunnat beivras genom föreläggande av ordningsbot fått information om att sådan delgivning kan komma att användas i tingsrätten i händelse av att åtal väcks.

Vidare föreslår regeringen, som ett led i pågående reformering av domstolsväsendet, att det genom en förordning skall kunna bestämmas att ett ärende om företagsrekonstruktion, skuldsanering eller felparkering skall handläggas av en annan tingsrätt än den tingsrätt som enligt de nu

gällande reglerna är behörig. En förutsättning skall dock vara att de båda tingsrätterna har sina domkretsar inom samma län. Skr. 2000/01:112

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2001.

8.5 Grupptalan

Grupptalan kan förenklat beskrivas som en representativ taleform, där en representant för en grupp som har likartade anspråk kan föra en talan i domstol som blir bindande för hela gruppen utan hinder av att de som ingår i gruppen inte deltagit i rättegången som parter. Ett syfte med grupptalan är att göra det möjligt att i rättegång genomdriva skyldigheter som den materiella lagstiftningen på olika områden föreskriver, men där anspråken som varje person har sett för sig är för litet för att motivera en rättegång. Ett annat är att tillhandahålla en effektiv rättegångsform för olika typer av massanspråk som i annat fall skulle ge upphov till en mängd olika processer.

I betänkandet Grupprättegång (SOU 1994:151) föreslog Grupptalanutredningen att grupptalan skall införas som rättegångsform i Sverige. Enligt utredningens förslag skall grupptalan införas i tre olika former. Offentlig grupptalan som innebär att talan för en grupp förs av staten eller en kommun. Organisationstalan som innebär att en på visst sätt etablerad organisation ges rätt att föra talan för en grupp. Enskild grupptalan som innebär att en enskild person för talan som företrädare för gruppen. Utredningen föreslog vidare att grupptalan skulle bli möjlig dels i allmän domstol för civilrättsliga anspråk, dels avseende förbudstalan enligt den då gällande miljöskyddslagen och talan om skadestånd enligt den då gällande miljöskadelagen, dels för diskrimineringstvister enligt jämställdhetslagen.

Betänkandet har remissbehandlats. Det har fått ett blandat mottagande. Sammanfattningsvis kan sägas att företrädare för konsumentintressen och ideella organisationer är positiva till förslagen och ser ett klart behov av en möjlighet att föra en grupptalan. Företrädare för näringslivet liksom majoriteten av de domstolar som har yttrat sig är emellertid kritiska till förslagen.

Regeringen gör bedömningen att en möjlighet till grupprättegång genom den representativa taleformen i avsevärd utsträckning kan stärka enskildas förutsättningar att komma till sin rätt och i övrigt ge ett genomslag för de materiella reglerna, särskilt på konsument- och miljöområdet. Samtidigt måste rättssäkerheten för de gruppmedlemmar som inte är aktiva i rättegången säkerställas.

Under år 2000 bereddes frågan om införandet av grupprättegång i regeringskansliet med sikte på en lagrådsremiss vid årsskiftet 2000/2001. En hearing med företrädare för bl.a. näringslivet, konsument- och miljöintressen, domstolsväsendet samt universiteten genomfördes. Beredningsarbetet fortsätter under innevarande år. Regeringen avser att lägga fram ett förslag med lag om grupprättegång under hösten 2001.

Den 1 januari 2000 trädde lagen om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång i kraft. Lagen innebär att det på försök är möjligt att använda videokonferens vid handläggningen av mål och ärenden i de allmänna domstolarna. Enligt förordningen (1999:856) om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång kan videoförhör hållas vid 13 domstolar (Högsta domstolen, Stockholms tingsrätt, Uppsala tingsrätt, Norrköpings tingsrätt, Kalmar tingsrätt, Oskarshamns tingsrätt, Karlskrona tingsrätt, Karlskrona tingsrätt, Gällivare tingsrätt och Luleå tingsrätt samt Göta hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge och Hovrätten för Övre Norrland). Domstolsverket, som har fått i uppdrag av regeringen att genomföra och utvärdera försöksverksamheten, har lämnat en delredovisning av verksamheten som bedrivits under år 2000. Domstolsverket gör, när försöksverksamheten har pågått drygt ett år, bedömningen att många fördelar är att vinna med att använda videokonferens i rättegång både när det gäller effektivitetsaspekter och ökad tillgänglighet till domstolarna. Verket anser att lagstiftningen efter försöksperioden bör permanentas och att videokonferens tekniken successivt bör införas i samtliga allmänna domstolar. Regeringen har överlämnat redovisningen till 1999 års rättegångsbalksutredningen som bl.a. har i uppdrag att lägga fram förslag om de regler som behövs för att verksamheten skall kunna permanentas. Domstolsverket skall redovisa sitt uppdrag slutligt senast den 1 mars 2002.

Från och med den 1 april 2001 blir det även möjligt att använda videokonferens i allmän förvaltningsdomstol på försök. Det innebär att parter under vissa förutsättningar kommer att kunna delta i muntlig förhandling inför rätten genom videokonferens. Det blir också möjligt att ta upp bevisning genom videokonferens. Syftet med försöksverksamheten är att ge domstolarna ett redskap som kan åstadkomma en mer flexibel handläggning av mål och erbjuda medborgarna ökad tillgänglighet till domstolarna. Försöken kommer att bedrivas vid Kammarrätten i Göteborg, Kammarrätten i Sundsvall, Kammarrätten i Jönköping, Länsrätten i Uppsala län, Länsrätten i Skåne län, Länsrätten i Värmlands län, Länsrätten i Gävleborgs län, Länsrätten i Norrbottens län, Länsrätten i Kalmar län och Länsrätten i Blekinge län.

Den 1 april 2001 träder även vissa ändringar i förvaltningsprocesslagen (1971:291) i kraft som innebär att parter, vittnen och sakkunniga i vissa fall skall kunna medverka per telefon i en muntlig förhandling inför rätten.

8.7 Översyn av förvaltningsprocessen

Förslagen i promemorian, Fortsatt översyn av förvaltningsprocessen, En ny princip för prövning i förvaltningsdomstol, m.m. (Ds 1997:29) - om viss ytterligare reglering i förvaltningsprocesslagen när det gäller resning och återställande av försutten tid samt införande i förvaltningslagen av ett nytt rättsmedel, ansökan om rättens prövning – bereds inom Justitiedepartementet med sikte på att, såvitt avser ändringen i

förvaltningsprocesslagen, en proposition skall kunna överlämnas till riksdagen under år 2001. Skr. 2000/01:112

Den översyn av den allmänna forumregeln i 14 § andra stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar som utlovades i prop. 1999/2000:142 har inletts. Översynen sker i syfte att undersöka om en ny allmän forumregel för de allmänna förvaltningsdomstolarna, bättre än den befintliga allmänna forumregeln, kan tillgodose dels ett krav på att så många måltyper som möjligt skall förekomma i alla länsrätter, dels, så långt det är möjligt, ett krav på att förändringar i förvaltningsmyndigheternas organisation inte skall påverka spridningen av målen till de olika länsrätterna. Målen skall, så långt det är möjligt och när det är lämpligt, handläggas av den länsrätt som är geografiskt närmast för den enskilde som ärendet berör. I översynen ingår också omröstningsregeln i 26 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar. Översynen av omröstningsregeln skall utmynna i en redovisning av skälen för och emot en mer preciserad reglering av omröstningsreglerna för allmän förvaltningsdomstol samt ett förslag på en mer preciserad reglering än den nuvarande.

8.8 Internationellt arbete inom det civilprocessrättsliga området

Det pågår även arbete på internationell nivå som är av betydelse för verksamheten i våra domstolar. Effekterna av att Sverige är medlem i Europeiska unionen har exempelvis blivit alltmer tydliga. Genom Amsterdamfördragets ikraftträdande den 1 maj 1999 flyttades frågor om det civilrättsliga samarbetet, som tidigare skett i tredje pelaren, till första pelaren. Det innebär att det finns rättslig grund i fördraget för gemenskapen att anta förordningar och direktiv inom detta område. Resultatet av samarbetet mellan medlemsstaterna inom detta område resulterar således numera i förordningar och direktiv i stället för mellanstatliga konventioner.

En beskrivning följer av några av de internationella projekt som är av särskilt intresse för verksamheten i domstolarna.

8.8.1 Delgivningsförordningen

Europeiska unionens råd antog den 29 maj 2000 förordning (EG) nr 1348/2000 om delgivning i medlemsstaterna av handlingar i mål och ärenden av civil och kommersiell natur (EGT L 160, 30.6.2000, s. 37, Celex 300R1348). Syftet med förordningen är att förbättra och påskynda internationell delgivning av handlingar. Förordningen bygger på en Haagkonvention från 1965 men innehåller ett antal nyheter. Till exempel införs ett system med mer direkta kontakter mellan de myndigheter som ansvarar för delgivning mellan medlemsstaterna. Vidare skall en manual tas fram med uppgift om bland annat behöriga mottagande organ i medlemsstaterna. Förordningen är direkt tillämplig i Sverige och skall vid tillämpningen ha företräde framför andra överenskommelser mellan medlemsstaterna, men i princip inte påverka andra konventioner på

området. Förordningen kommer att kompletteras med utfyllande bestämmelser på nationell nivå rörande bland annat vilket mottagande organ i Sverige som skall ha behörighet att ta emot handlingar från andra medlemsstater. Delgivningsförordning träder i kraft den 31 maj 2001.

8.8.2 Bryssel I-förordningen

Den 1 mars 2002 träder Rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av utländska domar på privaträttens område i kraft. (EGT L 12, 16.1.2001, s. 1, Celex 32001R0044.) Denna förordning, den s.k. Bryssel I-förordningen, ersätter Brysselkonventionen mellan de medlemsstater som är bundna av det civilrättsliga samarbetet, vilket i praktiken innebär alla medlemsstater utom Danmark. I förhållande till Danmark kommer likalydande regler att gälla.

Förordningen innehåller bl.a. regler som syftar till att ytterligare effektivisera förfarandet vid verkställighet av utländska domar på privaträttens område.

Förordningen i sig är direkt tillämplig och till alla delar bindande vilket innebär att det inte fordras att det vidtas några åtgärder på nationell nivå för att förordningen skall träda i kraft. Däremot är det nödvändigt att göra vissa ändringar i nationell lagstiftning med anledning av förordningens ikraftträdande. Regeringen avser att under året remittera en promemoria med sådana förslag.

8.8.3 Bryssel II-förordningen

Rådets förordning (EG) nr 1347/2000 av den 29 maj 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar för makars gemensamma barn (Bryssel II-förordningen) trädde i kraft den 1 mars 2001. (EGT L 160, 30.6.2000, s. 19, Celex 300R1347.) Syftet med förordningen är att skapa enhetliga regler inom EU om domstols behörighet i mål om äktenskapsskillnad m.fl. äktenskapsmål samt i frågor om föräldraansvar (t.ex. vårdnad om barn) som uppkommer i samband med sådana mål. Syftet är vidare att införa enhetliga regler om erkännande och verkställighet av domar i sådana frågor. Förordningen är till alla delar bindande och direkt tillämplig i Sverige och i övriga berörda medlemsstater i EU. Den kräver dock vissa kompletterande bestämmelser. Det gäller framför allt för handläggningen av exekvaturförfarandet, dvs. ett förfarande vid domstol där en part kan få fastställt om en dom som har meddelats i en medlemsstat erkänns eller får verkställas här i landet. Regeringen har beslutat proposition Kompletterande bestämmelser till Bryssel II-förordningen, m.m. (prop. 2000/01:98).

Under år 2000 presenterades ett förslag till Rådets förordning om samarbetet mellan medlemsstaternas domstolar i fråga om bevisupptagning i mål och ärenden av civil och kommersiell natur. (Förslaget har publicerats i Europeiska gemenskapernas officiella tidning, EGT C 314, 3.11.2000, s.1.) Förordningen innehåller förslag till bestämmelser om hur samarbetet mellan domstolarna inom EU skall förbättras. Det finns idag inte någon reglering inom detta område som är tillämpligt mellan alla medlemsstater. Utkastet till förordning är i stora delar utformat med 1970 års Haagkonvention om bevisupptagning som förebild men innehåller även en del nyheter. I syfte att göra rutinerna mer effektiva föreslås bl.a. att domstolar i medlemsstaterna skall kommunicera direkt med varandra. Det föreslås också att modern kommunikationsteknik skall kunna användas såväl vid kommunikationen mellan domstolarna som vid verkställigheten. Förslaget är för närvarande under förhandling och avsikten är att förordningen kommer att antas av EU:s ministerråd under året.

9 Domstolarnas organisation

9.1 Reformering av tingsrätternas domkretsar – allmänna utgångspunkter

Regeringens bedömning: Tillgänglighet, möjligheter för en stärkt beredningsorganisation, förutsättningar för återkommande kompetensutveckling, möjligheter att specialisera verksamheten, möjligheter att rekrytera personal och geografisk samordning med rättsväsendets övriga myndigheter bör också fortsättningsvis vara de allmänna principer som bildar utgångspunkt vid reformeringen av tingsrättsorganisationen.

Riksdagen har ställt sig bakom dessa av regeringen i handlingsplanen fastlagda allmänna principerna för reformarbetet inom domstolsväsendet.

Sammanfattning av handlingsplanen: I handlingsplanen (avsnitt 11.1) redogör regeringen för de principer som ligger till grund för reformeringen av tingsrätternas domkretsar.

En princip är att det bör finnas domstolar på sådana platser i landet att de allra flesta medborgare har ett rimligt avstånd till en tingsrätt (**tillgänglighet**).

För att i framtiden klara en snabb och kompetent handläggning av mål och ärenden i tingsrätterna fordras en stärkt beredningsorganisation, som kan renodla domarens arbete till verksamhet som kräver domarens kompetens (**beredningsorganisationen**).

En viktig omständighet vid reformering av tingsrätternas verksamhetsområden är att kunna bibehålla och förbättra kvaliteten i den dömande verksamheten. I den nuvarande organisationen finns det många tingsrätter där det inte är möjligt att specialisera sig. Framför allt beror

det på att det inte finns ett tillräckligt målunderlag för specialisering (**specialisering**).

En betydelsefull fråga som behöver beaktas är att även morgondagens tingsrätter skall ha möjlighet att rekrytera kvalificerade domare och andra medarbetare i hela landet. Under den senaste tiden har såväl rekrytering till ordinarie domaranställningar som rekryteringen till domarbanan inte lockat lika många jurister som tidigare. Detta gäller särskilt domstolar utanför storstadsområdena. Det finns naturligtvis flera olika förklaringar till detta. En betydelsefull faktor för att säkerställa ett brett rekryteringsunderlag är att se till att domstolarna är attraktiva arbetsplatser, med god arbetsmiljö och som ger bra möjligheter till personlig utveckling för de anställda (**rekryteringen**).

Dagens arbetstagare kan inte enbart klara sig med de kunskaper som de förde med sig när de anställdes på en arbetsplats. Detsamma gäller naturligtvis även i domstolarna. Det är också så att de anställda i dag ställer höga och berättigade krav på kontinuerlig fortbildning och vidareutbildning. Tingsrätterna bör därför vara så organiserade att arbetsgivarens och arbetstagarnas behov av utbildning kan tillgodoses (**kompetensutveckling**).

Dagens tingsrättsorganisation har en i de flesta fall godtagbar handläggningstid av mål och ärenden. Detta hindrar inte att snabbheten och effektiviteten i förfarandet kan förbättras ytterligare. En fråga som är särskilt viktig när det gäller hanteringen av brottmål är den geografiska samordningen med rättsväsendets övriga myndigheter. Det är inte ovanligt att häktade personer får transporteras långa sträckor för att inställa sig till en förhandling med höga kostnader för kriminalvården som följd och med sämre möjligheter för domstolen och åklagaren att få till stånd ett effektivt utnyttjande av resurserna. Starka praktiska skäl talar därför för en bättre geografisk samordning, framför allt med åklagarnas organisation (**geografisk samordning med rättsväsendets övriga myndigheter**).

Uppföljning av handlingsplanen: Riksdagen har ställt sig bakom principerna för reformeringen av tingsrätternas domkretsar (bet. 1999/2000:JuU22, rskr. 1999/2000:255).

9.1.1 Organisatoriska lösningar

Regeringens bedömning: Den organisatoriska lösningen bör vara att tillskapa större domkretsar. Det kan ske genom

- att lägga samman tingsrätter,
- att verksamheten bedrivs i en domkrets (en myndighet) med permanent verksamhet på flera orter,
- att i de fall arbetsunderlaget inte bär permanent verksamhet på mer än en ort, tillgängligheten och den lokala förankringen tillgodoses genom att domstolen har tingsställe vid en eller flera orter.

Uppföljning av handlingsplanen: (avsnitt 11.1.1) Riksdagen har ställt sig bakom regeringens slutsatser i fråga om de organisatoriska lösningarna (bet. 1999/2000:JuU22, rskr. 1999/2000:255). I de följande

avsnitten redogörs för projekt i vilka regeringen avser att gå vidare med organisatoriska förändringar i enlighet med principerna i handlingsplanen. Skr. 2000/01:112

9.2 Genomförda förändringar av tingsrättsorganisationen

9.2.1 Sollentuna och Jakobsbergs tingsrätter

Regeringens bedömning: Arbetet med att lägga samman Jakobsbergs och Sollentuna tingsrätter har nu genomförts och ger värdefulla erfarenheter i det fortsatta förändringsarbetet.

Domstolsverket har i oktober 2000 i en slutrapport till regeringen redovisat arbetet med att sammanlägga Jakobsbergs och Sollentuna tingsrätter (dnr Ju2000/5579). Av rapporten framgår att arbetsläget har varit ansträngt eftersom Jakobsbergs tingsrätt saknat flera ordinarie domare. Personalresurser har också avdelats för att förbereda sammanläggningen. Nämnda svårigheter har inneburit en ökning av målbalansen i tingsrätterna.

Av rapporten framgår vidare att när det gäller personalfrågor har sammanläggningen inte inneburit att någon personal behövt sägas upp till följd av sammanläggningen eftersom någon övertalighet inte uppstått. Ett särskilt projekt för utveckling av verksamheten har bedrivits i en arbetsgrupp bestående av domstolssekreterare, notarier och domare från de båda domstolarna samt två projektledare från Domstolsverket. Ett särskilt syfte med projektet har varit att skapa samhörighet mellan medarbetarna i de båda domstolarna.

Lokalerna för den nya domstolen har enligt Domstolsverket kunnat lösas på ett bra sätt. Säkerhetskraven i samband med förhandlingar i mål med krav på särskilda säkerhetsåtgärder kan tillgodoses bättre och till lägre kostnad i den nya tingsrätten än vad som var möjligt att uppnå i den del av verksamheten som bedrevs i Jakobsberg. Detta gäller bl.a. bevakningen i huvudförhandlingar med häktade personer och vid häktningsförhandlingar.

Den nya tingsrätten kommer enligt Domstolsverket att minska kostnaderna för lokalerna, administration och ledningsfunktioner. Efter det att den nuvarande dubbla hyreskostnaden upphör om ca två år kommer den årliga kostnadsminskningen att bli ca 3,5 miljoner kronor.

Regeringen bedömer mot bakgrund av den redovisning som Domstolsverket gjort att arbetet med att lägga samman domstolarna har fungerat väl. De erfarenheter som vunnits kommer att vara värdefulla i det fortsatta förändringsarbetet.

Regeringens bedömning: Sammanläggningen av Hudiksvalls och Ljusdals tingsrätter skapar förutsättningar för en bättre tingsrättsorganisation i regionen.

Uppföljning av handlingsplanen: Regeringen gav i juni 2000 Domstolsverket i uppdrag att lägga samman Hudiksvalls och Ljusdals tingsrätter med kansliort i Hudiksvall. Den 1 oktober 2000 var organisationsförändringen genomförd.

Domstolsverket har i en slutrapport i januari 2001 (dnr Ju2001/839) redovisat verkets uppfattning om hur sammanläggningen genomförts. I rapporten uppger Domstolsverket att arbetet med sammanläggningen av Ljusdals tingsrätt och Hudiksvalls tingsrätt har fungerat väl. Genom att målen och ärendena från Ljusdals kommun nu handläggs vid en något större tingsrätt har det skapats förutsättningar för en mindre sårbar verksamhet. Sammanläggningen medför också ett bättre tillvaratagande av domstolsväsendets resurser.

Regeringen konstaterar att arbetet med att lägga samman tingsrätterna fungerat väl och att den nya tingsrätten nu har bättre förutsättningar att möta kraven på en modern domstol.

9.3 Beslutade förändringar av tingsrättsorganisationen

9.3.1 Tingsrätterna i Västmanlands län

Regeringens bedömning: Sammanläggningen av tingsrätterna i Köping, Sala och Västerås till den nya Västmanlands tingsrätt skapar förutsättningar för en bättre tingsrättsorganisation i regionen.

Sammanfattning av handlingsplanen: (avsnitt 11.4.2) Domstolsverket har i skrivelsen Förslag till ny tingsrättsorganisation i Västmanlands län den 22 mars 2000 till regeringen föreslagit att det bildas en tingsrätt i Västmanlands län med permanent domstolsverksamhet vid länets nuvarande tre domstolsorter, Köping, Sala och Västerås (dnr Ju2000/1591). Domstolsverket har som skäl för sitt förslag anfört bl.a. följande. Om Köpings, Sala och Västerås tingsrätter tillsammans bildar en tingsrätt med verksamheten kvar på dessa orter skapas enligt Domstolsverkets mening en tingsrättsorganisation som har judiciell och administrativ bärkraft.

Domstolsverket har remitterat en promemoria med motsvarande förslag. Flertalet remissinstanser ställer sig bakom eller motsätter sig inte promemorians förslag. Köpings, Sala och Västerås tingsrätter samt de lokala arbetstagarorganisationerna vid dessa domstolar tillhör de remissinstanser som ställer sig bakom promemorians förslag.

Regeringen gör i likhet med berörda domstolar den bedömningen att Domstolsverkets förslag bör genomföras. Regeringen avser därför att ge

Domstolsverket i uppdrag att senast den 1 juli 2001 lägga samman verksamheten vid de tre tingsrätterna i länet till en domstol med permanent verksamhet i Köping, Sala och Västerås.

Uppföljning av handlingsplanen: Regeringen har i juni år 2000 givit Domstolsverket i uppdrag att lägga samman tingsrätterna i Västmanland till en tingsrätt med kansliorter i Köping, Sala och Västerås. Arbetet med organisationsförändringen har därefter bedrivits och sammanläggningen avses att vara klar den 1 april 2001.

I förberedelsearbetet inför sammanläggningen har domstolarna bestämt att vissa mål- och ärendetyper skall handläggas enbart vid en av de tre kansliorterna. I första hand är det kansliorterna i Köping respektive Sala som på detta sätt tillförs större arbetsvolym. I övrigt går arbetet med att sammanlägga de tre tingsrätterna till en tingsrätt, Västmanlands tingsrätt, helt enligt planerna.

Regeringen konstaterar att den nya organisationen skapar förutsättningar för en bättre tingsrättsorganisation i regionen.

9.3.2 Örebro och Hallsbergs tingsrätter

Regeringens bedömning: Sammanläggningen av Hallsbergs tingsrätt och Örebro tingsrätt kommer att skapa förutsättningar för en bättre tingsrättsorganisation i regionen.

Sammanfattning av handlingsplanen: (avsnitt 11.4.3) Domstolsverket föreslog i en skrivelse till regeringen att tingsrätterna i Örebro och Hallsberg läggs samman (dnr Ju2000/1346).

Vid tingsrätterna pågick sedan knappt två år en försöksverksamhet med gemensam lagman för de bägge tingsrätterna. Domstolsverket har i promemorian dragit slutsatsen att den dömande verksamheten främjas bäst om den bedrivs vid en tingsrätt med Örebro som kansliort. Domstolsverket remitterade en promemoria med detta förslag.

Regeringen delade Domstolsverkets och flertalet remissinstansers bedömning att det från verksamhetssynpunkt är bäst att bedriva all verksamhet i en domkrets. Hallsbergs tingsrätt bör därför läggas samman med tingsrätten i Örebro för att ge utrymme för bl.a. en effektiv beredningsorganisation, en specialisering med hänsyn till målunderlaget och andra åtgärder i samma riktning för att få en långsiktigt hållbar judiciell och administrativ bärkraft till nytta för verksamheten vid domstolarna och regionen. Regeringen avser därför att ge Domstolsverket i uppdrag att senast den 1 juli 2001 lägga samman tingsrätterna.

Uppföljning av handlingsplanen: Domstolsverket erhöll i juni år 2000 i uppdrag att lägga samman Örebro och Hallsbergs tingsrätter med kansliort i Örebro. Arbetet med att lägga samman de två tingsrätterna pågår och de avses fr.o.m. den 1 juni 2001 bilda en ny tingsrätt.

Verksamheterna vid de två tingsrätterna har föregåtts av en särskild försöksverksamhet med bl.a. gemensam lagman och gemensam administration för de två domstolarna. Tingsrätterna har en gemensam

samverkansgrupp bestående av alla personalkategorier från de bägge tingsrätterna. Samverkansgruppen träffas regelbundet och personalen vid tingsrätterna känner redan varandra väl inför sammanläggningen. Enligt samverkansgruppen har just den tidiga sammansmältningen av verksamheterna som försöksverksamheten bidragit till varit mycket gynnsam vid omorganisationen.

Regeringen konstaterar att den nya domstolen skapar förutsättningar för en bättre tingsrättsorganisation i regionen.

9.3.3 Tingsrätterna i Blekinge län

Regeringens bedömning: Sammanläggningen av tingsrätterna i Blekinge län kommer att skapa förutsättningar för en bättre tingsrättsorganisation i regionen.

Sammanfattning av handlingsplanen: (avsnitt 11.4.4) Domstolsverket föreslog i en skrivelse regeringen att Sölvesborgs, Karlshamns, Ronneby och Karlskrona tingsrätter läggs samman till en tingsrätt med verksamhet i Karlshamn och Karlskrona och att detta sker senast den 1 juli 2001.

Som skäl för förslaget anförde Domstolsverket bl.a. följande. Om de allmänna domstolarna i Blekinge skall kunna möta utvecklingen med en fortsatt hög kvalitet i dömandet och med avgöranden inom rimlig tid på ett effektivt sätt är det nödvändigt att verksamheterna förs samman. Sett enbart från verksamhets- och effektivitetssynpunkt bör det finnas endast en tingsrätt i länet, med hela sin verksamhet förlagd till en ort. Denna ort bör vara Karlskrona. För att få en lokal förankring utifrån de geografiska förhållandena inom länet bör dock den allmänna domstolsverksamheten bedrivas även i Karlshamn.

I likhet med flertalet remissinstanser bedömde regeringen att det från verksamhetssynpunkt är bäst att bedriva all verksamhet i en domkrets i Blekinge län och att det bör finnas dömande verksamhet i Karlskrona och Karlshamn.

Uppföljning av handlingsplanen: Regeringen har i juni år 2000 givit Domstolsverket i uppdrag att lägga samman tingsrätterna i Blekinge län till en tingsrätt med kansliorter i Karlshamn och Karlskrona. Den nya tingsrätten kommer att börja sin verksamhet den 1 juli 2001.

Arbetet med att lägga samman de fyra tingsrätterna till den nya Blekinge tingsrätt fortskrider enligt planerna. En viss fördelning av arbetsuppgifter mellan de bägge kansliorterna avser tingsrätten att genomföra, t.ex. planeras det för att hantera alla gemensamma ansökningar om äktenskapsskillnad, i vilka det enbart förekommer skriftlig handläggning, i Karlshamn.

Regeringen gör bedömningen att genom den nya organisationen skapas förutsättningar för en bättre tingsrättsorganisation i regionen.

Regeringens bedömning: Genom sammanläggningen av Helsingborgs, Klippans och Ängelholms tingsrätter till en tingsrätt med kansliorter i Helsingborg och Ängelholm ges förutsättningar för en bra tingsrättsorganisation i regionen.

Efter att ha remitterat en promemoria om den framtida tingsrättsorganisationen i Nordvästra Skåne föreslog Domstolsverket i en skrivelse till regeringen att Helsingborgs, Klippan och Ängelholms tingsrätter skulle bilda en tingsrätt med kansliort i Helsingborg. Regeringen gjorde i budgetpropositionen för år 2001 bedömningen att Helsingborgs, Klippans och Ängelholms tingsrätter bör bilda en tingsrätt med kansliorter i Helsingborg och Ängelholm. Riksdagen ställde sig bakom regeringens bedömning (bet. 2000/01:JuU1, rskr. 2000/01:78). I december 2000 gav regeringen Domstolsverket i uppdrag att senast den 1 oktober 2001 genomföra förändringen. Regeringen bedömer att genom den nya tingsrätten ges förutsättningar för en bra organisation i regionen.

9.3.5 Tingsrätterna i Dalarnas län

Regeringens bedömning: Genom att lägga samman tingsrätterna i Dalarnas län till två nya tingsrätter i Falun och Mora skapas förutsättningar för en bra tingsrättsorganisation för framtiden.

Efter att ha remitterat en promemoria om den framtida tingsrättsorganisationen i Dalarnas län föreslog Domstolsverket i en skrivelse till regeringen att tingsrättsverksamheten i Dalarnas län bör bedrivas i två domkretsar, en för den norra delen med kansliort i Mora och en för den södra länsdelen med kansliort i Falun. I budgetpropositionen för år 2001 bedömde regeringen att organisationen i Dalarnas län borde utformas i enlighet med Domstolsverkets förslag. Riksdagen ställde sig bakom regeringens bedömning (bet. 2000/01:JuU1, rskr. 2000/01:78). I december 2000 gav regeringen Domstolsverket i uppdrag att senast den 1 september 2001 genomföra förändringen.

Regeringen bedömer att det med en domkrets i länets norra del, Mora tingsrätt, och en domkrets i den södra länsdelen, Falu tingsrätt, skapas en bra tingsrättsorganisation för framtiden.

9.3.6 Falköpings och Skövde tingsrätter

Regeringens bedömning: Sammanläggningen av Falköpings och Skövde tingsrätter kommer att skapa förutsättningar för en bättre tingsrättsorganisation i regionen.

Efter att ha remitterat en promemoria om Falköpings och Skövde tingsrätter föreslog Domstolsverket i en skrivelse till regeringen att tingsrätterna i Falköping och Skövde läggs samman med kansliort i

Skövde. I budgetpropositionen för år 2001 gjorde regeringen bedömningen att tingsrätterna i Falköping och Skövde borde bilda en tingsrätt med kansliort i Skövde. Riksdagen delade regeringens bedömning (bet. 2000/01:JuU1, rskr. 2000/01:78). I december 2000 gav regeringen Domstolsverket i uppdrag att senast den 1 oktober 2001 genomföra förändringen.

Regeringen konstaterar att den nya domstolen skapar förutsättningar för en bättre organisation i regionen.

9.3.7 Simrishamns och Ystads tingsrätter

Regeringens bedömning: Genom att lägga samman Simrishamns tingsrätt och Ystads tingsrätt skapas förutsättningar för en bättre tingsrättsorganisation i regionen.

Efter att ha remitterat en promemoria om Simrishamns och Ystads tingsrätter föreslog Domstolsverket i en skrivelse till regeringen att tingsrätterna i Simrishamn och Ystad läggs samman med kansliort i Ystad. I budgetpropositionen för år 2001 gjorde regeringen bedömningen att tingsrätterna i Simrishamn och Ystad borde bilda en tingsrätt med kansliort i Ystad. Riksdagen delade regeringens bedömning (bet. 2000/01:JuU1, rskr. 2000/01:78). I december 2000 gav regeringen Domstolsverket i uppdrag att senast den 1 januari 2002 genomföra förändringen.

Regeringen bedömer att den nya domstolen skapar förutsättningar för en bättre tingsrättsorganisation i regionen.

9.4 Planerade förändringar av tingsrättsorganisationen

9.4.1 Riksdagens och regeringens roller i förändringsarbetet

Regeringen kommer som hittills att före varje förändring av tingsrätternas domkretsar informera riksdagen i enlighet med vad som sägs i handlingsplanen och vad riksdagen ställde sig bakom.

Sammanfattning av handlingsplanen: Enligt 11 kap. 4 § regeringsformen gäller bl.a. att föreskrifter om huvuddragen av domstolarnas organisation meddelas i lag. I 1 kap. 1 § rättegångsbalken stadgas inledningsvis att tingsrätt är allmän underrätt och, om ej annat är föreskrivet, första domstol. Av paragrafens andra stycke framgår att domsaga är tingsrättens domkrets och att regeringen förordnar om indelning i domsagor. Tingsrätternas domsagor bestäms genom förordningen (1982:996) om rikets indelning i domsagor.

Justitiekottet har i betänkandet (bet. 1999/2000:JuU1 s. 57) över budgetpropositionen för år 2000 uttalat.

Även om det är regeringen som bestämmer om indelningen av domsagor och därmed antalet tingsrätter får, med hänsyn till de ändringar

i anslagsbehov och personaluppsättning som en domsagoreglering kan föranleda, riksdagen ofta ett avgörande inflytande på frågan, se betänkandet Ny domkretsindelning för underrätterna (SOU 1967:4 s. 32). Ett exempel härpå utgör riksdagsbehandlingen av frågan om nedläggning av nuvarande Ljusdals tingsrätt, JuU 1973:44. Det bör också anmärkas att regeringen under senare år i budgetpropositionen för riksdagen anmält planerade organisationsförändringar när dessa inneburit att någon tingsrätt skulle läggas ned.

Som ovan nämnts hade utskottet vid riksmötet 1998/99 att ta ställning till motionsyrkanden om domstolsorganisationen, bl.a. i fråga om antalet tingsrätter. Utskottet uttalade då att regeringen borde – som skett i ärendet – anmäla organisationsförändringar som innebar att domstolar lades ned. I övrigt hade utskottet inga invändningar mot det nödvändiga utvecklingsarbetet som bedrevs. Riksdagen delade utskottets bedömning (rskr. 1999/2000:78).

Uppföljning av handlingsplanen: Riksdagen ställde sig bakom regeringens syn på hur reformarbetet såvitt avser tingsrätternas domkretsar bör bedrivas och de principer som bör vara vägledande i arbetet (bet. 1999/2000:JuU22, rskr. 1999/2000:255).

I budgetpropositionen aviserade regeringen att den i en särskild skrivelse under våren 2001 avsåg att till riksdagen anmäla ytterligare organisationsförändringar.

I denna skrivelse anmäler regeringen för riksdagen de förändringar som nu planeras.

9.4.2 Härnösands, Sollefteå och Örnköldsviks tingsrätter

Regeringens bedömning: Härnösands, Sollefteå och Örnköldsviks tingsrätter bör bilda en domkrets (en myndighet) med kansliorter i Härnösand och Örnköldsvik.

Skälen för regeringens bedömning: Domstolsverket har i en skrivelse den 19 december 2000 till regeringen föreslagit att Härnösands, Sollefteå och Örnköldsviks tingsrätter läggs samman med kansliorter i Härnösand och Örnköldsvik (dnr Ju2000/5671).

Domstolsverket har i en promemoria som remissbehandlats redovisat olika alternativ för en förändrad organisation i de norra delarna av Västernorrlands län. Domstolsverket har i promemorian gjort bedömningen att verksamheten främjas bäst om alla tre tingsrätterna läggs samman och lokaliserar till Härnösand. Med hänsyn till de stora avstånden i regionen har Domstolsverket föreslagit att även den dömande verksamheten i Örnköldsvik bibehålls.

Domstolsverkets promemoria har remissbehandlats. Av 16 remissinstanser tillstyrker 10 Domstolsverkets förslag. De som har tillstyrkt förslaget är Härnösands tingsrätt, Örnköldsviks tingsrätt, Hovrätten för Nedre Norrland, Riksåklagaren, Åklagarkammaren i Sundsvall, Rikspolisstyrelsen, Polismyndigheten i Västernorrlands län,

Sollefteå tingsrätt tillstyrker förslaget att tingsrätten bör läggas samman med annan domstol men avstår från att yttra sig över förslaget i övrigt.

Sveriges domareförbund förordar att de tre tingsrätter läggs samman och att ett tingsställe inrättas i Örnsköldsvik.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har avstått från att ta ställning till Domstolsverkets förslag.

Nämndemannaföreningen vid Örnsköldsviks tingsrätt föreslår att Sollefteå och Örnsköldsviks tingsrätter läggs samman med tingsställe i Sollefteå.

Sollefteå kommun avstyrker Domstolsverkets förslag.

Örnsköldsviks kommun förordar att tingsrätten i Örnsköldsvik bibehålls och att utredningen kompletteras med en översyn som omfattar hela länet.

Regeringen delar Domstolsverkets och flertalet remissinstansers bedömning att det är bäst att bedriva verksamheten i en domkrets. Enligt regeringens uppfattning är det också naturligt bl.a. med hänsyn till rättsväsendets myndigheter i övrigt i regionen att Härnösands tingsrätt bildar en kansliort i den nya domkretsen. Regeringen delar Domstolsverkets slutsats att det med hänsyn till avstånden i regionen också bör finnas dömande verksamhet i Örnsköldsvik.

Regeringen avser därför att ge Domstolsverket i uppdrag att senast den 1 november 2001 lägga samman Härnösands, Sollefteå och Örnsköldsviks tingsrätter till en tingsrätt (en myndighet) med kansliorter i Härnösand och Örnsköldsvik.

9.4.3 Eslövs, Lund och Landskrona tingsrätter

Regeringens bedömning: Eslövs, Landskrona och Lunds tingsrätter bör bilda en domkrets (en myndighet) med kansliorter i Landskrona och Lund.

I budgetpropositionen för år 2001 redogjorde regeringen för planerna att lägga samman Helsingborgs, Klippans och Ängelholms tingsrätter med kansliorter i Helsingborg och Ängelholm. I den utredning som föregick regeringens ställningstaganden ingick även Landskrona tingsrätt. Flera remissinstanser ifrågasatte om inte ett organisationsalternativ med Lunds tingsrätt borde övervägas beträffande Landskrona tingsrätts framtid. Efter remissbehandlingen anslöt sig även Domstolsverket till uppfattningen att även Lunds tingsrätt borde ingå i underlaget för att bedöma verksamheten i Landskrona tingsrätt.

Domstolsverket har i skrivelsen Den framtida tingsrättsorganisationen i Eslövs och Landskrona domsagor den 14 februari 2001 föreslagit att Eslövs och Lunds tingsrätter läggs samman med kansliort i Lund samt att Landskrona och Helsingborgs tingsrätter läggs samman med kansliort i Helsingborg (dnr Ju2001/1184).

Domstolsverket har remitterat en promemoria med motsvarande förslag.

Landskrona och Helsingborgs tingsrätter, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Rikspolisstyrelsen, Riksåklagaren, Åklagarmyndigheten i Malmö, Landskrona och Svalövs kommuner, Landskrona Nämndemannaförening samt Sveriges Domareförbund har förordat en sammanläggning av Landskrona tingsrätt med annan tingsrätt. Remissinstanserna har dock olika uppfattningar i frågan om Landskrona tingsrätt bör läggas samman med Lunds tingsrätt eller med Helsingborgs tingsrätt.

Eslövs tingsrätt, Eslövs kommun och Eslövs nämndemannaförening/kamratföreningar har ansett att Eslövs tingsrätt bör vara kvar som självständig domstol samt Hörby kommun att det inte föreligger behov att förändra organisationen, medan Hovrätten över Skåne och Blekinge, Rikspolisstyrelsen, Riksåklagaren, Åklagarmyndigheten i Malmö och Sveriges Domareförbund har förordat en sammanläggning av Lunds och Eslövs tingsrätter.

Landskrona tingsrätt, Landskrona kommun och Landskrona Nämndemannaförening har förordat att - förutom Landskrona tingsrätt - även Eslövs tingsrätt läggs samman med Lunds tingsrätt.

Kriminalvårdsstyrelsen har uttalat att från kriminalvårdens synpunkt är en koncentration av tingsrättsverksamheten till ett mindre antal tingsrätter generellt att föredra.

Domstolsverket anför som skäl för sitt förslag bl.a. följande. Eslövs och Landskrona tingsrätter kan med den personalstyrka som de båda tingsrätterna bör ha med hänsyn till målunderlag få svårigheter att alltid klara av den bortovaro som ett ökat krav på återkommande kompetensutveckling ställer. Verksamheten vid tingsrätterna kommer även att vara känslig för längre tids utevaro t.ex. vid sjukdom. Förutsättningarna för att skapa en bra beredningsorganisation som gör att domarrollen renodlas är bättre i en större tingsrätt än i de mindre tingsrätter som det är fråga om i Eslöv och Landskrona. I en större domstol kommer det att finnas större möjligheter till flexibilitet och specialisering samt ökade förutsättningar att anställa kvalificerad personal för vissa särskilda uppgifter. Eslövs tingsrätt bör läggas samman med Lunds tingsrätt. När det gäller Landskrona tingsrätt finns alternativen att lägga samman tingsrätten antingen med Helsingborgs tingsrätt eller med en ny tingsrätt bildad av nuvarande Lunds och Eslövs tingsrätter.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, Landskrona och Lunds tingsrätter, Landskrona kommun samt Landskrona Nämndemannaförening har förordat att Landskrona tingsrätt läggs samman med Lunds tingsrätt, medan Helsingborgs tingsrätt, Rikspolisstyrelsen, Riksåklagaren, Åklagarmyndigheten i Malmö, Svalövs kommun och Sveriges Domareförbund har ansett att Landskrona tingsrätt bör läggas samman med Helsingborgs tingsrätt.

Regeringen delar i stort Domstolsverkets analys av hur den dömande verksamheten i regionen bör organiseras i framtiden. Regeringen anser dock att det även i Landskrona bör finnas permanent dömande verksamhet. Enligt regeringen väger det jämnt om Landskrona bör läggas samman med Lund eller Helsingborg. Vid en samlad bedömning finner regeringen att Landskrona tillsammans med Lund och Eslöv bör bilda den nya domkretsen. Regeringen avser därför att ge Domstolsverket i

uppdrag att senast den 1 juli 2002 lägga samman tingsrätterna i Eslövs, Landskrona och Lund till en tingsrätt (en myndighet) med kansliorter i Landskrona och Lund. Skr. 2000/01:112

9.4.4 Boden, Luleå och Piteå tingsrätter

Regeringens bedömning: Boden, Luleå och Piteå bör bilda en domkrets med kansliort i Luleå.

Den nya domkretsen bör inte omfatta Jokkmokks kommun som bör föras till Gällivare domsaga.

Skälen för regeringens bedömning: Domstolsverket har i skrivelsen Förslag till ny tingsrättsorganisation i nuvarande Bodens och Luleå domsagor den 22 augusti 2000 till regeringen föreslagit att Bodens och Luleå tingsrätter läggs samman med Luleå som kansliort (dnr Ju2000/3798). Vidare har Domstolsverket föreslagit att Jokkmokks kommun förs över från Bodens domsaga till Gällivare domsaga.

Domstolsverket har i skrivelsen Förslag till ny tingsrättsorganisation i nuvarande Piteå och Luleå domsagor den 13 februari 2001 föreslagit att Piteå tingsrätt läggs samman med Luleå tingsrätt och att Luleå blir kansliort (dnr Ju2001/1194).

Domstolsverket har övervägt olika alternativ för den framtida organisationen och kommer i skrivelserna fram till att verksamheterna vid de tre tingsrätterna främjas bäst om tingsrätterna läggs samman och att all verksamhet koncentreras till Luleå.

Domstolsverket har remitterat promemorierna med motsvarande förslag.

En klar majoritet av remissinstanserna har tillstyrkt Domstolsverkets förslag. Av fyrtio remissvar har åtta avstyrkt Domstolsverkets förslag. Dessa är Bodens kommun, Bodens nämndemannaförening, Piteå tingsrätt, Piteå kommun, Älvsbyns kommun, Nämndemannaföreningarna vid Piteå och Skellefteå tingsrätter samt Lokalföreningen för ST-domstol vid Piteå tingsrätt.

Domstolsverket har som skäl för sina förslag anfört att verksamheten främjas bäst om de tre tingsrätterna i framtiden bildar en tingsrätt med kansliort i Luleå.

Regeringen delar Domstolsverkets uppfattning att det för att klara framtidens krav på den dömande verksamheten i regionen är bäst att samla all verksamhet i en tingsrätt. En sådan tingsrätt kommer också att kunna bli en stimulerande arbetsplats för de anställda. En samordning i Luleå innebär också att rättsväsendets samlade resurser i regionen kan användas effektivare. I de aktuella domsagorna är avstånden mycket stora. Det finns därför flera tingsställen i dessa. Mellan de aktuella kansliorterna är däremot inte avstånden sådana att det motiverar att tingsställen ersätter de kansliorter som avvecklas. Självklart är dock att det i många fall ändå kan vara lämpligt att den nya tingsrätten håller förhandling i såväl Boden som Piteå. Sådana fall kan vara att det i målet skall vara syn eller att det är ett stort antal personer som skall höras i målet.

Regeringen avser att ge Domstolsverket i uppdrag att senast den 1 februari 2002 lägga samman Boden, Luleå och Piteå tingsrätter till en tingsrätt med kansliort i Luleå. Skr. 2000/01:112

9.5 Det fortsatta reformarbetet

Regeringens bedömning: De genomförda och pågående förändringarna av tingsrätternas domkretsar innebär att domstolsväsendet står bättre rustat för de krav framtiden ställer. Regeringen avser att fortsätta driva förändringsarbetet avseende tingsrätternas yttre organisation.

Regeringen kommer att inrikta reformarbetet på att se över tingsrättsorganisationen i storstadsområdena och en översyn av verksamheten i Stockholms tingsrätt.

Regeringen avser att låta utvärdera genomförda domkretsförändringar. Resultatet av utvärderingen skall bilda underlag för det fortsatta reformarbetet.

Skälen för regeringens bedömning: Under de senaste åren har ett förhållandevis stort antal tingsrätter och domkretsar varit föremål för översyn och förändring. Förändringarna har i några fall skett genom sammanläggning av tingsrätter till större domkretsar, i andra fall genom att en större domkrets (en myndighet) tillskapats där permanent verksamhet bedrivs på flera orter. På några ställen tillgodoses tillgängligheten genom att domstolen har tingsställe på en eller flera orter inom domkretsen. Förändringarna har gjorts för att verksamheten vid varje domstol skall vara av tillräcklig omfattning för att nå högt ställda mål för kvalitet, snabbhet och service.

Regeringen har i det föregående redovisat planerade förändringar avseende tingsrätterna i Härnösand, Sollefteå och Örnsköldsvik, tingsrätterna i Eslöv, Lund och Landskrona samt tingsrätterna i Boden, Luleå och Piteå. Härutöver bedriver Domstolsverket organisationsprojekt i flera regioner i syfte att förändra och utveckla tingsrättsorganisationen.

Regeringen har i beslut den 12 oktober 2000 gett Domstolsverket i uppdrag att lämna förslag på den framtida organisationen för *tingsrätterna i Värmlands län*. Uppdraget skall redovisas senast den 1 maj 2001. I det sammanhanget kommer även organisationen i *Karlskoga och Lindesbergs tingsrätter* ses över.

Domstolsverket har utarbetat en promemoria med förslag till ny organisation för *tingsrätterna i Kalmar, Oskarshamn och Västervik*. Förslaget innebär att de tre tingsrätterna läggs samman till en gemensam domkrets med kansliorter på de nuvarande tingsrättsorterna. Även andra organisationslösningar har utretts. Förslaget har nyligen remitterats av Domstolsverket.

Domstolsverket har vidare nyligen remitterat en promemoria med förslag till ny organisation för *Svegs och Östersunds tingsrätter*. Denna region hör till de mera glest befolkade delarna av Sverige vilket ställer särskilda krav på tingsrättsorganisationen. Förslaget innebär att Svegs tingsrätt läggs samman med Östersunds tingsrätt och att ett tingsställe upprättas i Sveg.

Det är regeringen som förordnar om indelningen i domkretsar. Regeringen har mot bakgrund av frågornas vikt löpande informerat riksdagen om de domkretsförändringar som planeras (jfr avsnitt 9.4.1). Regeringen kommer även fortsättningsvis hålla riksdagen informerad och närmast i budgetpropositionen för 2002 anmäla de eventuella förändringar av tingsrättsorganisationen som Domstolsverkets översyner i nu nämnda regioner aktualiserar.

Domstolsverket har tillsatt en särskild utredare som ser över tingsrättsorganisationen i Gävleborgs län. Regeringen har tidigare i sin handlingsplan till riksdagen aviserat en översyn av *tingsrätterna i Gävle och Sandviken*. I handlingsplanen redovisade regeringen samtidigt bedömningen att Ljusdals tingsrätt borde läggas samman med Hudiksvalls tingsrätt. Förändringen var genomförd den 1 oktober 2000. Regeringens förändring av domkretsindelningen gjordes med föresatsen att den nya organisationen skall vara långsiktigt hållbar. Regeringen kommer därför inte vara beredd att nu föreslå förändringar avseende Hudiksvalls tingsrätt.

Domstolsverket har också nyligen givit en särskild utredare i uppdrag att se över *tingsrätterna i Strömstad, Uddevalla, Vänersborg, Trollhättan och Stenungsund*. Domstolsverket kommer att lägga ett förslag till regeringen under hösten 2001.

Regeringen gör den bedömningen att det finns behov av att utvärdera de förändringar som genomförts. Vid en sådan utvärdering bör särskilt belysas den nya organisationens effekter för verksamheten i berörda tingsrätter och för medborgarna på berörda orter. Belysas bör även effekterna för rättsväsendet i övrigt och andra myndigheter samt berörd personal. Regeringen avser därför att hösten 2001 låta påbörja en utvärdering av genomförda förändringar av tingsrättsorganisationen.

Utvärderingens resultat skall ligga till grund för regeringens inriktning av det fortsatta reformarbetet och arbetet med att identifiera de regioner där behov av översyn och förändring av tingsrättsorganisationen föreligger. Först när denna översyn är klar kommer regeringen ta ställning till eventuella förslag rörande tingsrätterna i Strömstad, Uddevalla, Vänersborg, Trollhättan och Stenungsund.

De organisationsförändringar som hittills genomförts har i första hand rört de mindre tingsrätterna. Det finns skäl att nu också överväga om den nuvarande organisationen i storstäderna är ändamålsenlig. I stockholmsområdet har befolkningen ökat betydligt under de senaste decennierna utan att någon större förändring av tingsrättsorganisationen skett. Detta har medfört en allt större arbetsbörda för landets största domstol, Stockholms tingsrätt. Vid flera tillfällen har Stockholms tingsrätt varit föremål för organisationsöversyn. Vissa justeringar av avdelningar och ledningsfunktioner har också skett. Någon närmare analys av arbetsunderlaget har utredningarna emellertid inte inneburit. Tingsrättens arbetsbalanser för de enskilda medarbetarna är högre än normalt i landet. Detta beror sannolikt i hög grad på att målen generellt är mer komplicerade än för många andra tingsrätter. Å andra sidan kan en tingsrätt av Stockholms storlek göra effektivitetsvinster som är svåra att uppnå vid andra domstolar. Det finns också anledning att ifrågasätta om resursutnyttjandet i regionen är det optimala.

Regeringen gör den bedömningen att det finns anledning att se över verksamheten vid Stockholms tingsrätt och utreda om det bör göras organisatoriska förändringar. Uppdraget bör avse såväl tingsrättens yttre organisation som arbetsformer och ledningsfunktioner. Uppdraget kommer också att avse regionens övriga tingsrätter. Regeringen avser därför att hösten 2001 ge Domstolsverket i uppdrag att utreda tingsrättsorganisation i stockholmsområdet.

9.6 Samordning av vissa tingsrätter och vissa länsrätter

Regeringens bedömning: Länsrätter och tingsrätter bör vid orter där det är lämpligt samordnas med en gemensam chef och en gemensam administration.

En särskild utredare har föreslagit vissa författningsändringar för att samordningen skall vara möjlig. Utredarens förslag är på remiss och regeringen avser att återkomma till riksdagen med författningsförslag i budgetpropositionen för år 2002.

Sammanfattning av handlingsplanen: I handlingsplanen (avsnitt 11.5) redovisas de försöksverksamheter med gemensam lagman och samverkan mellan Karlskrona tingsrätt och Länsrätten i Blekinge län och vid Växjö tingsrätt och Länsrätten i Kronobergs län.

Regeringen konstaterar att lösningen med en chef och med en gemensam administration kan vara en lämplig lösning vid vissa orter. I handlingsplanen betonar regeringen att den specialisering som dömande i länsrätt respektive tingsrätt innebär inte skall minskas.

Uppföljning av handlingsplanen: Den 30 oktober 2000 erhöll en särskild utredare i uppdrag att biträda Justitiedepartementet med att utreda samordningen av vissa tingsrätter och länsrätter främst för att utreda vilka eventuella författningsändringar som behövs. I en promemoria som inkom till departementet den 29 januari 2001 (dnr Ju2000/5438) har uppdraget redovisats. I promemorian behandlas bl.a. ledningsfunktionens innebörd och utformning samt personalens möjligheter att tjänstgöra i båda domstolarna. Frågor som diskuteras är bl.a. i vilka former som administrativa beslut skall fattas, möjligheten till delegation av rätten att fatta beslut i administrativa ärenden, möjligheterna att förordna personal att tjänstgöra i annan domstol än den de tillhör samt möjligheterna att delegera uppgifter med anknytning till målhanteringen. I enlighet med uttalandena i handlingsplanen har utgångspunkten för översynen varit att de samverkande domstolarna skall vara två självständiga myndigheter. I promemorian konstateras att detta innebär att de samverkande domstolarna skall ha en egen budget och ett eget budgetansvar samt att samordningen av administrationen inte kan drivas för långt.

I promemorian föreslås bl.a. att lagmannen skall ges möjlighet att uppdra åt någon annan anställd i tingsrätten eller länsrätten att i sitt ställe avgöra vissa administrativa ärenden. Förslaget innebär således att lagmannen kan ge uppdrag till någon som är anställd i annan domstol än den i vilken uppgifterna skall utföras.

Vidare föreslås att i tingsrätt och länsrätt som har gemensam lagman skall plenum (kollegium) samordnas om inte lagmannen bestämmer annat. Samordningen innebär t.ex. att ärenden bereds och föredras gemensamt men att respektive domstol självständigt fattar beslut.

Slutligen föreslås att det vid tingsrätter och länsrätter som har gemensam lagman införs en kombinerad notarietjänstgöring, med en tjänstgöringstid på två och ett halvt år.

Promemorian har skickats ut på remiss och remisstiden utgår den 20 april 2001. Efter beredning av promemorian och remissvaren avser regeringen att ta ställning i budgetpropositionen för år 2002.

9.7 Specialdomstolar och hyres- och arrendenämnderna

Regeringens bedömning: Den dömande verksamheten i landet bör så långt som möjligt ske i de allmänna domstolarna eller de allmänna förvaltningsdomstolarna. Det kan dock finnas målkategorier som bäst hanteras i en specialdomstol utanför de allmänna domstolarna eller de allmänna förvaltningsdomstolarna.

Inom kort kommer utredningen om patentprocessen att lämna sitt betänkande. Regeringen avser efter sedvanlig remissbehandling av förslaget att ta ställning till hur dömandet i patentmål bör organiseras i framtiden.

Sammanfattning av handlingsplanen: (avsnitt 11.7) En allomfattad princip under det senaste decenniet är att specialdomstolar utanför de bägge domstolslagen bör undvikas. Stor samstämmighet finns om att en lösning med fastighetsdomstolar eller miljödomstolar inom de allmänna domstolarna i normalfallet är ett betydligt bättre alternativ än med specialdomstolar. Personalförsörjning, ökad flexibilitet, minskad sårbarhet och högre effektivitet talar för en lösning med en sammanhållen organisation. Det kan finnas mål som bäst hanteras i en specialdomstol utanför de allmänna domstolarna eller de allmänna förvaltningsdomstolarna.

9.7.1 Hyres- och arrendenämnder

Regeringens bedömning: Hyres- och arrendenämnderna i Stockholm, Göteborg och Malmö har såväl administrativ som judiciell bärkraft. Regeringen har därför inte för avsikt att föreslå organisatoriska förändringar för dessa nämnder.

När det gäller övriga hyres- och arrendenämnder har de inte nödvändig administrativ eller judiciell bärkraft. Regeringen avser att under våren 2001 ge Domstolsverket i uppdrag att lämna förslag om hur dessa nämnder administrativt bör knytas till tingsrätten vid respektive hyres- och arrendenämnds kansliort.

Sammanfattning av handlingsplanen: I handlingsplanen (avsnitt 11.7.1) tillkännagav regeringen att den under år 2001 avser att remittera

ett förslag som administrativt knyter hyres- och arrendenämnderna till tingsrätterna vid de nuvarande orterna. Genom en sådan lösning kan särdragen i nämndernas verksamhet bibehållas samtidigt som deras judiciella och administrativa bärkraft kan förbättras genom den administrativa samordningen med tingsrätten på orten.

Skälen för regeringens bedömning: Hyres- och arrendenämnderna är av mycket varierande storlek. Det finns i landet tolv nämnder och de nio minsta har endast ett hyresråd. För dessa nämnder är sårbarheten och svårigheten att dimensionera arbetsbördan påtaglig. För de tre större nämnderna i Stockholm, Göteborg och Malmö är arbetsvolymen av den storleken att motsvarande problem saknas.

Regeringen anser, som tidigare redovisats i handlingsplanen, att en lösning för att komma tillrätta med sårbarheten hos hyres- och arrendenämnderna är att administrativt knyta dessa till tingsrätten på kansliorten. De fördelar för verksamheten som kan vinnas med en sådan organisatorisk lösning är inte lika tydlig för de stora nämnderna. Regeringen avser därför inte att verka för en sådan lösning i Stockholm, Göteborg eller Malmö.

För att åstadkomma en administrativ samordning avser regeringen att under våren 2001 ge Domstolsverket i uppdrag att lämna förslag om hur nämnderna administrativt bör knytas till tingsrätten på orten.

9.7.2 Patentprocessen

Regeringens bedömning: Inom kort kommer utredningen om patentprocessen att lämna sitt betänkande. Regeringen avser efter sedvanlig remissbehandling av förslaget att ta ställning till hur dömandet i patentmål bör organiseras i framtiden.

Sammanfattning av handlingsplanen: (avsnitt 11.7.2) Domstolsprövning av vissa frågor som rör det industriella rättsskyddet sker dels i Patentbesvärsrätten med möjlighet att överklaga till Regeringsrätten, dels i allmän domstol.

Möjligheten att få en kvalificerad bedömning i patentmål är av stor betydelse för näringslivet. Patentprocessen kräver en långtgående såväl juridisk som teknisk sakkunskap, samtidigt som verksamheten inte ger underlag för mer än ett begränsat antal specialister. Frågor kring vikande målunderlag och det faktum att den kompetens som efterfrågas i dag är uppdelad på två domstolar har väckt frågan om koncentration av verksamheten. Regeringen har därför beslutat om en översyn av patentprocessen (dir. 1999:28).

Uppföljning av handlingsplanen: 1999 års patentprocessutredning planerar att den 3 april 2001 överlämna sitt förslag till Justitiedepartementet. Efter sedvanligt remissförfarande avser regeringen att ta ställning till vilka förändringar som bör genomföras.

10 Ekonomiska förutsättningar

Skr. 2000/01:112

För att säkerställa reformeringen av domstolsväsendet har regeringen de senaste åren tillfört domstolsväsendet betydande resurser.

I budgetpropositionen för 2000 tillfördes domstolsväsendet 110 mkr för år 2000 (varav 70 mkr till domstolarna) och 85 mkr för vart och ett av åren 2001 och 2002. I april 2000 överfördes 48 mkr till domstolarna genom en ändring av regleringsbrevet och i budgetpropositionen för 2001 höjdes domstolsväsendets anslagsram med 120 mkr.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 mars 2001

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Winberg, Ulvskog, Sahlin, von Sydow, Klingvall, Östros, Messing, Engqvist, Rosengren, Larsson, Lejon, Lövdén, Ringholm, Bodström

Föredragande: statsrådet Bodström

Regeringen beslutar skrivelse 2000/01:112 Reformeringen av domstolsväsendet – information och uppföljning av handlingsplanen.